

LAISVOJI MINTIS

Mėnesinis iliustruotas mokslo ir literatūros laikraštis,
leidžiamas Bendrovės „LAISVOJI MINTIS“, Scranton, Pa.

Redakcijos adresas: „LAISVOJI MINTIS“, 1491 No. Main ave., Scranton, Pa.

No. 3

Scranton, Pa. Kovo 28 d. 1910 m.

I Metai.

300 METU NUO IŠRADIMO ŽIURONO.

Pernai sukako 300 metų nuo laiko, kaip išrasta žiūronai, pagelbėję mokslui laimėti kovoje už Mikalojaus Koperniko apreišką teisybę, kad žemė sukasi aplink save ir saulę, o ne dangaus skliausmas su saule aplink žemę ir kad mūsų planetinio sistemo centras yra saulė, o ne žemė, kaip manyta iki Koperniko laikų. (Kopernikas gyveno nuo 19 vasario 1473 m. iki 24 kovo 1543 m.)

Męs, gyvendami XX metšimtyje, kuomet teisybės, panėšios paminėtai, nebėra jau ginčų dalyku, negalime sau užtektinai atvaizdinti tos revoliucijos, kurią įnešė Koperniko apreiškimas į žmonių pasaulėžiūrą.

Iki Kopernikui ir net iki XVII metšimčio pradžiai visi buvo įsitikinę, kad tai, ką pasakė senovėje gyvenę žmonės, yra teisingiausia; tai, ką senovės žmonės išrado yra visai tobūla ir kad naujasnės gadynės žmonės, skelbiantis naujybes mokslo srityje, klysta ir maža teišmano. Žiūrono išradimas paliūdyjo, kad naujasnės gadynės žmonės yra išmintingesni už žmones, gyvenusius senovėje.

Iki Koperniko laikų tikėta, kad žemė yra visatos centras; aplink žemę keliauja saulė ir planetos: Mėnulis, Merkurius, Venus, Jupiteris ir Saturnas; planetos keliauja aplink žemę, o ši pastaroji esanti dievų suverta žmogaus dėlei.

Dangų ir žemę suprasta taip, kaip gali suprasti šiandieną tiktai primityviško kultūros laipsnio žmonės. Net pas garsųjį Ciceroną užeiname šitokią vietą: „Visata susideda iš septynių susiduriančių sferų... Viršutinė sfera, dangus. apima visas kitas, tai — augščiau-šias dievas, kuris jas užlaiko ir apsupa. Prie skliausmo yra prikabinėtos žvaigždės ir jis neša jas amžiname savo judėjime. Žemiaus riedi septynios sferos, patraukiamos priešingu dangaus judėjimu. Pirmą jų užima žvaigždė, žmonių vadinama Saturnas. Ant antros blizga geradaringa ir prielanki žmonėms šviesa vardu Jupiteris. Paskui — žemės neapkenčiamas Marsas, raudonos šviesos apsuptas. Žemiaus — Saulė, valdonas kitų šviesų ir pasaulės dūšia: baisiai didelis kamuolys, užimantis savo šviesa neišmatuojamą plotą. Toliaus seka Merkuriaus ir Venėros sferos, nelyginant saulės palydovai. Ant galo, visų žemiausiai Mėnulis, pasiskolinęs

sau šviesą nuo saulės. Po šia jau sfera viskas yra mirtina, išskyrus dūšias, kurias maloningi dievai suteikė žmonių giminei. Viršiaus tos sferos — viskas amžina. Žemė randasi visatos centre, labjausiai atitolintame nuo dangaus, ir prie jos puola visi sunkūs kūnai ačiu jų sunkumui.“

Tas sistemas yra vadinamas Ptolomejaus sistemu. Prie paminėtų pas Ciceroną septynių sferų Ptolomejus pridėjo dar tris, ir su dešimties sferų pagalba aiškino visatos gyvavimo harmoniją. Tos nuomonės žmonės laikėsi nuo seniausių laikų iki XVI metšimčio, maž daug iki 1543 m., kuomet Koperniko raštas „Šėšios kningos apie apskritus dangaus kūnų judėjimus“ apskelbė žmonėms, jog 1) dangaus skliausmas su saule ir žvaigždėmis nesisuka, tik mums taip rodosi, nesa žemė sukasi aplink save ir 2) Žemė yra viena planetų ir sukasi aplink saulę, kaipo apie centrą; tatau teisingas planetinių judėjimų centras yra saulė, o ne žemė. Tiedu sakiniu sujūdino visų žmonių mintis. Iki šiam laikui tūkstančiais metų kitkas manyta apie žemę ir saulę; senovės supratimas apie saulės sukimos ir žemės stovėjimą rėmėsi įpratimu, daugelio žmonių mokslu, nuolatiniais žmonių matomais gamtos apsiereiškimais, galop pačiu šventraščio autoritetu; žmogus žinojo, kad jis gyvena Dievui, o Dievas žmogui sutvėręs žemę, užkabinęs šiltą ir šviesų saulę - kamuolį augštybėje ir išdabinęs skliausmą biizgančiomis žvaigždėmis; žmonių gyvenimas atrodė neva pilnas tikslingas. O čia staiga — keliais žodžiais M. Kopernikas griauja tą įsitikinimą, ardo žmogaus puikybės rūmus. Pasikėlė pas žmones bausis klausimas: kas yra? ką reiškia jų gyvenimas ir jie patį? koks yra gyvenimo siekis?

Nors Koperniko apreiškimas buvo paremtas aiškiais moksliskais prirodymais, vienok maža kas tepripažino juos teisingais. Ir katalikybė ir liuteronybė nelyginant susitarusios pasmerkė tą mokslą. Iš katalikų pusės Pizos vyskupas pavadino Koperniko raštą „kenksmingu, neišmintingu, papiktinančiu ir nesutinkančiu su šventraščiu“. Jezuitas Mavrolikas net buvo bepatariąs nuplakti Koperniką, o moksliskoji kongregacija pasmerkė Koperniko raštus (nors autorius buvo kanauninkas), kad jie nesiplatintų ir nekenktų katalikiškajai teisybei. Liuteris rašė, kad „tas kvailys nori apverstį kojomis į viršų visą astronomiją“, gi Melanchtonas: „Akis — sako — yra liūdytojais, kad dangus apsisuka aplink žemę į 24 valandas“... ir atsiliepia

svietiskąją valdžią, prašydamas drausti „astronomą, kuris liepė saulei stovėti ir žemei sukities“.

Gal dar ilgai Koperniko apskelbtasai *heliocentris* (atskyrimui nuo Ptolomejaus *geocentris*) mūsų planetų sistemas nebūtų pripažintas ir priimtas, jai 1608 m. nebūtų išrasta jam pagalbininkas - žiūronas.

Neturime tikrų žinių apie tai, kada išrasta pirmutinis žiūronas. Yra žinoma, kad iki 1600 m. teleskopų*) nebuvo, jai bent vienur kitur pavienės ypotos turėjo padidinančius stiklus, bet jie nebuvo vartojami taip, kaip vėliaus. 1608 metuose išrasta pirmasai žiūronas. Kas pirmas išrado žiūroną - visai tikrų žinių nėra; vieni ir tai didžiama tvirtina, kad žiūroną išrado Hansas Lippershey, kiti, kad Zacharias Jansenas, veidykladariai Middleburge, Holandijoje, dar kiti, kad Jokūbas Adriansonas, pramintas Metius iš Alkmaaro. Žinome, kad 31 spalnio 1608 m. Lippershey kreipėsi į Holandijos valdžią ir iteikė jai tris savo padarytus žiūronėlius.

Mikalojus Kopernikas.

Naujai išrastas instrumentas labai greitai paplatinavo vakarinėje Europoje, ypač Prancūzijoje ir Italijoje; jau 1609 metuose tūlas prancūzas atvežė į Milaną žiūroną ir siūlė jį grovui di Fuentes; kitas to naujai išrasto daigto egzempliorius pateko Romon, kur būta tuokart Galileo. Žinoma, kad tas naujas išradimas labai užinteresavo ir nustebino daugelį anos gadynės mokytų žmonių Italijoje, vienok nieko, išskyrus Galileo, nedasiprotėta praktiškai išnaudoti tą naują daigtą mokslieškiams tyrinėjimams.

Ar Galileo matė Romon atgabentą Holandijos

*) Teleskopas - susideda iš dviejų graikiškų žodžių: *telos* - galas, arba *tele* - iš tolo ir *skopeo* - matau. Reiškia: prietaisas žiūrėjimui į toli esančius daigtus.

išradimą - nežinia. Bet jis užsiinteresavo juom ir, sugrįžęs Paduon, neilgai tetrukus, padarė savo teleskopą, daug geresnį už Holandijoje padarytus. Atsiekęs tai, Galileo tuojaus atkreipė savo teleskopą į dangų, panėrė akis erdvėje ir pamatė joje tai, ko žmonių akis iki jo gadynei nebuvo matę. Apie savo išradimą jis pats rašo. Veikale „Nuntius Sidereus“ sakosi gegužės m. 1609 m. girdėjęs, būk tūlas belgas išradęs stiklus, kurie padidina toli esančius nuo žiūrinčiojo akių dalykus. Kitame rašte „Saggiatore“ jis praneša, kad, kaip tik sugrįžo Paduon, tą pačią naktį, išrišo teleskopo sudėjimo problemą ir ant rytojaus jį padirbęs: paėmęs metalinę triūbelę, vienan jos galan istatęs išlenktą stiklą, kitan-gi išlenktą; kelioms dienoms praslinkus jam pasisekė padaryti geresnį teleskopą ir tuokart jis pažvelgęs par jį į Venus.

Tie metai, t. y. 1609, yra vieni svarbiausių mokslo historijoje. Jau pats Galileo apžiūrėjo mėnulį, Venus, pamatė daugybę nekrušančių žvaigždžių Oriono, Vėžio ir Plėjadų žvaigždynuose, surado Jupiterio sankeivius, net bandė pažvelgti į mūsų saulę. Jo išradimai ir tyrinėjimai erdvėje visai išaiškino heliocentrinę teoriją; nebebuvo abejonės, kad didysis Mikalojus Kopernikas neklysta: jo veikalui „Šešios knygos apie apskritus dangaus kūnų judėjimus“ Galileo davė iliustracijas, išleidęs garsųjį veikalą: „Pašnekėsiai apie du didžiu pasaulės sistemu: Ptolomejaus ir Koperniko“. Tame jo vekale patvirtinama ir išaiškinama yra mintis: planetos ir žemė sukasi aplink saulę.

Tas Galileo veikalas ižeidė anų laikų mokslą ir tikėjimą. Mokyti vyskupai buvo jau pasmerkę Koperniko raštą, o čia Galileo išdriso kartoti ir aiškinti ano iškeiktojo kuningo mokslą. Vyskupų sprendime aiškiai pasakyta, kad tvirtinimas, būk saulė randasi centre ir nekeliauja erdvėje, yra neišmintingas, melagingas iš atžvilgio į filosofiją ir tiesiog yra herezija, nes nesutinka su šventraščiu; tvirtinimas, kad žemė nėra centras visatos, kad ji juda ir net sykį par parą apsisuka aplink save, taip pat yra neišmintingas, melagingas iš filosofijos atžvilgio ir nuodėmingas iš religijos atžvilgio. Galileo pašaukta Romon. Čia 70 metų senelis keturius mėnesius išbuvo kalėjime, kankinamas tardymų ir nežinės, kas bus. Jam duota išsirinkti: ar numirti, ar savo mokslo išsižadėti.

Galileo pasiryžo išsižadėti, ir 22 birželio 1633 m. tarpe puikių kardinolų ir pralotų senis „beprotis“ ir „nusidėjėlis“ turėjo atsiklaupiti ir balsiai kartoti skaitytą jam atsižadėjimą. Negalime neišrašyti čia tų atmintinų žodžių, nupiešančių mums anos gadynės žmones su jų pasaulėžiūra. Štai Galileo atsižadėjimas:

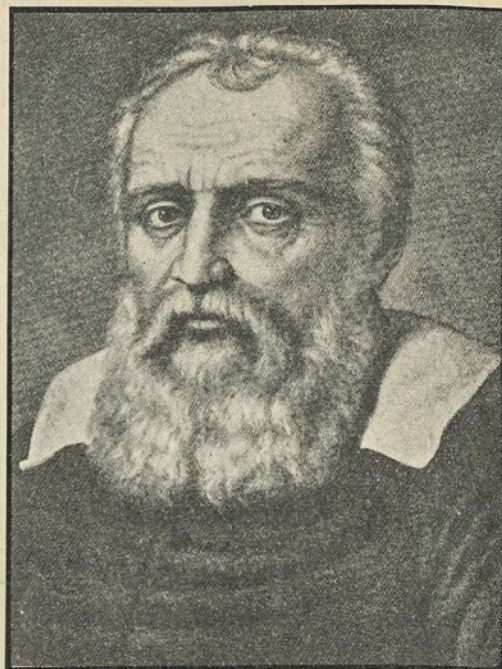
„Aš, Galileo Galilei, sūnus nabašninko Vinčenco Galilei iš Florencijos, 70 metų amžiaus, asmeniškai prieš teismą pastatytas, čia, ant keliu priešėjumis, garbingieji kardinolai, visasvietinės krikščioniškos bažnyčios general-inkvizitoriai, dabojančių tikėjimą nuo heretikinio sugedimo, prieš Evangeliją, kurią matau savo akim ir kurią paliečiu sa

vo rankom, prisiekiu, kad aš visados tikėjau ir, su Dievo pagalba, tikėsiu į visą tą, ką šventa katalikų ir apaštalu Romos bažnyčia pripažįsta teisingu, ką skelbia ir ko mokina. Kadangi šventasis teismas paliepė man visai išsižadėti neteisingos nuomonės, būk saulė esanti nekrutantis pasaulės centras, žemė-gi nesanti centras ir krutanti, ir uždraudė prisilaikyti, ginti ir platinti tą paminėtąjį melagingą mokslą; aš-gi, po tam, kaip man buvo paaiškinta, kad tas mokslas yra priešingas Šventamjam Raštui, parašiau ir atspausdiniau kninę, kurioje aiškinu jau pasmerktą mokslą ir pridodu jam prirodymus, nieko nenusprendamas galūtinu, — tai tuo jau patekau į nužiūrėjimą herezijoje, t.y. tame, kad pripažįstu ir tikiu, būk saulė esanti centras pasaulės ir nesikrutinanti, žemė-gi ne centras ir krutanti. Norėdamas dabar prašalinti iš jūsų, gerbiamieji, ir iš kiekvieno krikščionies kataliko proto tą didį ir teisingai atsiradusį nužiūrėjimą, aš su tyra širdimi ir tikėjimu, atsižadu paminėtų paklydimų ir herezijos, prakeikiu juos ir neapkenčiu jų ir abelnai visokių paklydimų ir nuomonių, nesutinkančių su paminėta šventa bažnyčia. Prisiekiu, kad ateityje nei žodžiu, nei raštu nesakysiu nieko, kas galėtų prikelti panašų nužiūrėjimą ant manęs. Jaigut sužinosiu apie kokį heretiką ar apie asmenį, kuris galima nužiūrėti herezijoje — neužtylėsiu ir pranešiu apie jį tam šventam teismui, arba inkvizitoriui, arba vyskupui, kurių aprubyje pats būsiu. Beto prisiekiu ir prižadų pildyti ir pilnai atlikti visokias bausmes, kurios yra ant manęs uždėtos, ar kurios bus uždėtos. O jai, apsaugok Dieve, padaryčiau ką nors nesutinkantį su šiais prižadais, užtikrinimais ir prisiekomis, — tai te mane pavedama kančioms ir tardymams, kuriuos šventi kanonai nurodė ir apskelbė šios rūšies prasikaltėjams. Te pagelbsti man Dievas ir Šventoji Evangelija, kurią palyčiu savo rankom“.

Galileo išsigelbėjo nuo mirties, bet laisvės nebeatgavo. Jam paliepta apsigyventi miestelyje Arčetri; niekas nebuvo prileidžiamas prie jo, niekam jau nebegalėjo jisai papasakoti savo minčių. Prie jo palikta tik jo duktė, kuri neilgai tetrukus pasimirė. Galop mokslinčius apako; akis, pirmos pažvelgusios į dangaus platybes ir atidengusios naujus kelius mokslui, nebegalėjo atskirti nakties nuo dienos. Galileo pasimirė. Jam pasimirus persekiojimas nepasiliovė; inkvizicija nepripažino jo testamento, popiežius uždraudė pastatyti paminklą ant jo kapo: norėta parodyti pasaulei, kad bažnyčia moka bausti heretikus.

* * *

Padidinantis stiklas išrasta, sutaisyta teleskopas. Vienok nei Lippershey'o, nei Galileo žiūronai nebuvo užtektinai geri; par šio pastarojo žiūroną žiūrint, daigtai atrodė 32 sykiu didesni; žinoma, kad tokie žiūronai negalėjo būti visai pakaktiniais tolimesniems tyrinėjimams. Reikėjo tatau permaintyti žiūronų konstrukciją. Tą pirmas padarė Jonas Kepler (gimė 2

Galileo Galilei,

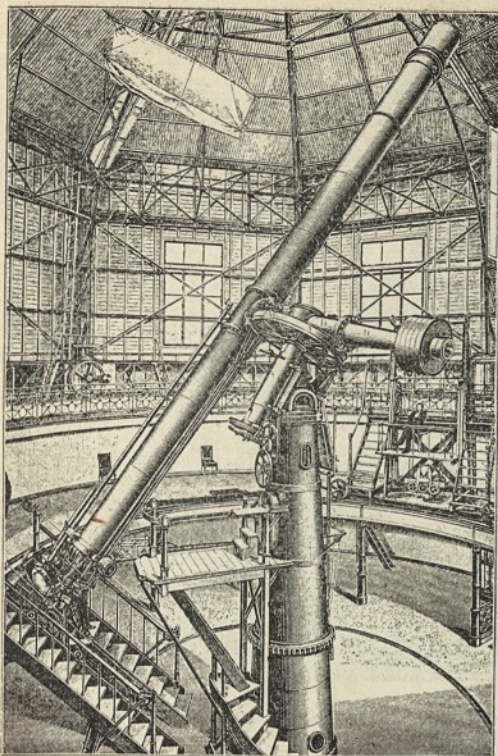
pirmasai mokslo vyras, kurs pažvelgė į dangų par savo išrastąjį teleskopą. (1609 m.)

guodžio 1571 m., mirė 15 lapkričio 1630 m.). Toliaus tobūlinta žiūronai su tikru atsidėjimu ir dabar vykščiose observatorijose mes matome tikrai milžiniškus prietaisus žiūrėjimui į dangaus platybes.

Minėjome, kad Galileo žiūronas buvo tai metalinė triūbelė, turinti viename gale išlenktą stiklą, antrame-gi — įlenktą. Stiklas atkreiptas į dalyką, į kurį yra žiūrima, vadinasi objektyvas; antras-gi stiklas, atkreiptas į žiūrinčiojo akis — veizdyklis, arba akulioras. Šviesos spinduliai, pereidami išlenktą stiklą, persilaužia ir atmuša daigtą, į kurį žiūrima, atžagariai, apačia į viršų; įdėjus žiūronan tam tikrame atstume nuo išlenktojo stiklo įlenktąjį, kuris išskaido spindulius, yra atsiekia ma teisinga daigto išvaizda. Punktas, į kurį susibėga persilaužę išlenktame stikle spinduliai vadinasi fokusas; tarpas nuo fokuso iki stiklo centrai vadinasi fokuso atstumas; juo stiklas mažiau yra kreivas, juo ir fokuso atstumams pasididina. Nuo fokuso atstumo ilgio priklauso ir padidinimas apžiūrimų daigtų.

Labai ilgai ir labai daug daryta bandymų, pako atsiekta tai, kad par teleskopus pamatoma daigtai 1000 sykių padidinti. Triūsė Jonas Kepler, W. Gascoigne, Kassini, Newton, W. Herschel, Guimand ir daugelis kitų. Iš pradžių pakelta nemaža visokių sunkumų; turėta taip ilgas triūbas, kad sunku buvo iš jų naudoties, jų sukinėjimui buvo reikalinga daug spēkos. Bet laikui bėgant ir basitobūlinant teknikai, apgalėta tie sunkumai, ir šiandieną milžiniškose observatorijose yra įtaisyti taip dideli žiūronai, kad apie tokius seniaus nei sapnuoti nesapnuota.

Paduotasai čia paveikslėlis parodo mums vien

*Pulkovo observatorijos
žiūronas.*

didžiųjų žiūronų, įtaisyta 1839 metuose Pulkove, Maskolijoje. Jį įtaisė garsus savo laike mechanikai Merz ir Maler, kurių dirbtuvė tūlą laiką turėjo monopolį išdirbimui žiūronams stiklų beveik ant visos Europos. Mūsų gadynėje garsiausios observatorijos su milžiniškais žiūronais yra ant kalno Hamilton Kalifornijos valstijoje, ant Genevos ežero netol nuo Chicagos, Wisconsin'o valstijoje; 1893 m. subūdavota observatorija ant Mont Blanc, augščiausios Alpų kalnyno viršūnės. Pastaruoju laiku įtaisyta didelis žiūronas Vokietijoje, Treptove, netol Berlyno; to žiūrono triūba turi be trupučio 69 pėdas ilgio; stiklas turi diametre 27 colius; sakoma, kad tas žiūronas iš atžvilgio į jo būdovę ir parankumą yra vienas geriausiųjų prietaisų dangaus platybių apžvalgymui. Statymas tokių būdinkų, kaip observatorijos ir įrengimas brangių prietaisų aiškiai sako, kad tai yra daroma ne dėlei kokios nors medžiagiškos naudos, bet tiesiog mokslo dėlei, praplatinimui ir patobūlinimui žmonių pasaulėžiūros.

Baigiami šį straipsnelį privesime kelius žodžius, raginančius mus atsikreipti į gamtos mokslus ir su jų pagalba tobulinti save. O. Mitchel, vienas išymų Amerikos matematikų (miręs 1862 m.), ragindamas savo skaitytojus susipažinti su visatos gyvenimu, patraukiančiai sako: "Rytai ir vakarai, šiaurė ir pietus nuo astronomijai pavestų bokštų šaukia vieną galingą žodį: Pirmyn!"... Ir tiesa, mokslas, kuris mus pertikrina, jog pasaulyje ne vienas tik žmogus gyvena, jog medžiagos ir fizinė įstatų vienybė riša tą žmogų su visata, jog visata, kaip ir žmogus, vystosi sulig amžiu ir neatmaino-

mų įstatymų, tie mokslai pakelia žmogaus dvasią ir, tobulindami jo protą, jį patį daro doresniu ir geresniu, nes išmintis yra doriškumas, gi doriškumu ir išmintimi ateityje turės remties žmonių santikiai.

V. K. Rėk.

JONAS HUSS'AS ir jo PASEKĖJAI.

(Pagal M. Filippovą ir daugelį kitų.)

Įžanga.

1915 m. sukaks 500 metų nuo Husso nukankinimo. Jo atminčiai rengiama didelis viso svieto laisvamanių suvažiavimas Čekijoje. Geistina būtų, kad ir lietuvių tauta neatsiliktų užpakalyje, o išrinktų bent vieną savo atstovą tan laisvamanių seiman. Juk Husso įtekė, bent iš dalies, atjaučiama esti tarpe mūsų ir šiaudien, o savu laiku Hussizmas Lietuvoje juk buvo ganėtinai prasiplatinęs. Tai gi pažinkime arčiaus tą kankintinių ir rengkimes atiduoti garbę tam, kurs mums — nors iš svetur kilęs — nemažai prisitarnavęs yra: ne užmirškime nusiųsti savo delegatą tan viso svieto laisvamanių seiman! Turime gerą progą parodyti platesniam svietui, jog lietuviai išsikivinkloję yra iš spastų, kokius paspendė mūsų 'šventai' žemei neprašyti svečiai iš Romos. Nepravėpsokime!

I. Čekija ir čekai.

Jonas Hussas buvo čekas. Kas-gi tie čekai ir kur jų tėviškė? Seniaus Čekija buvo atskira karalystė, o šiaudien priguli prie Austrijos. Šalį apriečia iš šonų augšti kalnynai, būtent. Milžinkalniai iš šiaur-ryčių, Rūdosa kalnai iš šiaurvakarių, o Čekų giria — iš pietvakarių. Šalį pervagoja upės: Moldava ir Elba (Laba). Šalis yra kalnota, ir todėl randama ten apščiai mineralų, kaip geležis, švinas, sidabras, akmeninė anglis, asfaltas ir t.t. Randasi taipgi daug minerališkų šaltinių: pagarsėję yra — Marienbado, Karlsbado, Teplico, Eger- Franzenbado šaltiniai ir k.k.

Dauguma žemės yra ariama, netrūksta ir girių. Dera kviečiai, rugiai, miežiai ir avižos. Linai ir apyniai daug atsveria šalies išdarbystėje. Vynuogės auga aplink Pragą ir pa-elbyje. Auginama gyvuliai — avys, ožkos, keltuvos, kiaulės. Išdarbystė šalyje ėima ženklia vietą: dažymas, lininiai audiniai, vilniniai audiniai, lyginai kaip popieros, stiklo ir geležies išdarbystė. Vieškeliai yra geri, geležinkelių šakos susiduria Pragoje.

Čekų yra apie 4 milijonai; jie apgyvena šalies vidurį ir rytus. Šiaur-ryčiuose ir pakraščiais gyvena apie 2½ milijonu vokiečių. Žydų yra į 150.000. Protestonų nedaug yra, diduma gyventojų esą katalikai, nors iš 10 ekų vos vienas telanko bažnyčią. Yra taipgi vienolynų apie 130. Apšvieta yra gana pasiplatinusi ša-

lyje: čekai turi universitetą Pragoje, daugiau kaip 30 gimnazijų ir kitų augštesnių mokyklų. Viennos parlamentan čekai siunčia apie 80 savo atstovų, bent 4 dalis visų parlamento narių.

Senovėje šalį apgyveno boii, kuriuos išgujo markomanai, prasidedant krikščioniškajai gadynei; bet jau V-me metšimtyje rāndame ten čekus. IX-to metšimčio pabaigoje Sviatoplukas, Moravijos karalius, užėmė Čekiją ir įvesdino krikščionybę. 1061 m. Pragos kunigaikščiai igijo nuo ciesoriaus Heinricho VI pramintį karalių ir valdė šalį, kaipo vokiečių ciesorystės leną, iki 1306 m. Nuo 1310 — 1437 m. šalį valdė Luksemburgo namai. 1458 m. gudrus protestonas Jurgis iš Podiebrado užėmė sostą, o tojo įpėdinis Vladislavas, aprinktas Vengrijos karalium, perkraustė karališkąją sėdenę į Ofeną. Tojo sūnui Liudvikui kritus mūšyje prieš turkus pas Mohačių 1526 m., Čekija ir Vengrija atateko Austrijos Ferdinandui I, apsivedusiam su Liudviko seserimi, ir nuo to sykio Čekija jau nuo Austrijos nebe atsiskyrė.

Čekų raštija prasidėjo X-me metašimtyje. Iki Husso gadynei užsilikę buvo 21 poetiškas ir daugiau kaip 50 prozos veikalų. Ballados iš XIII-tojo metšimčio atsižymi didoku vertingumu. „Amžiuje, kada vokiečių kalba, nežiūrint į mistikų darbus, vos-ne-vos pergyveno susiformavimo gadyne, tai čekų literatūra po Karohui IV (1345 — 1378) gērėjosi riceriškomis apysakomis satyromis, lyriškomis poezijomis, elegijomis, chronikomis ir net dramomis, semtomis iš tautiškojo gyvenimo, kurias Čekijos vokiečiai vargiai būtų įstengę pamėgdžioti ar persiguldėti“.

Su Hussu prasideda Čekijoj, kaip kad su Liuteriu Vokietijoje, nauja raštijos gadyne (1409 — 1526). Nors Jezuitai sudegino daugelį hussitiškų raštų 30-metinėje karėje, visgi užsiliko nemaža dogmatiškų, polemiškų bei asketiškų veikalų iš tos gadynės Čekijos kningynuose. O juk dar 1750 m. jezuitas Antanas Konias gyvėsi sudeginęs bent 60.000 čekiškų kningų!

Auksinė čekų literatūros gadyne skaitoma tarp 1526 — 1620 m., kuomet pagarboje buvo mokslai ir dainos. Pragoje buvo du universitetu ir 16 mokyklų; čekų kalba buvo plėtojama, nors šiaip literatūriškuose veikaluose originališkumo nebuvo. Svarbiausiuoju darbu buvo Biblijos perguldymas 15 metų bėgyje 8-nių mokytų vyrų, kuriuos sutraukė Jonas iš Žerotino savon Kraličiaus pylin, ir jos apskelbimas 1579 — 1593 m.

Gruodyje 1774 m. ciesoriškas įsakymas paliepė vartoti vokiškąją kalbą mokyklose, skaitymuose ir t.t. Žinoma, atsirado priešgimumas, ir keletas rašytojų toliaus mėgino plėtoti čekiškąją kalbą. Tačiau jų pastangos mažai ką teatsiekė.

Geresnė gadyne išaušo 1818 m., kada senosios literatūros brangintinės liekanos surasta ir kada išleista ediktai, pavirkėni čekų kalbai mokyklose. Nuo to laiko čekų kalba išsiplatino visuose draugijos sluogsnuose, ir vėl tapo vartojama literatūroje bei moksluose. Dabar pradėjo atsižymėti čekų poezijoje ir mene Čelia-

kovski, Kollar, Vinaricki, Machu, Holly, Langer ir Šneider. Tarpe mokslininkų paminėtini yra Jungmanas, Šafarik, Venclavas Hanka ir Presl, o istorijoj ir archaiologijoj Polacki [Čekijos Historija], Tomek, Šafarik ir Vocel. Laikraščiai politiškai ir politiškai literatūriškai yra labai paplitę tarpe čekų. 1875 m. išeidinėjo čekų kalboje 108 laikraščiai, 11 kasdieninių. Nuo 1831 m. gyvuoja komitetas čekiškos literatūros gaivinimui: tas komitetas tarp kitko išleidė Šafariko Slavų Senybes ir Jungmano Didįjį Žodyną bei jo Literatūros Historiją.

Čekiškąją statrašą įvesdino Jonas Hussas dar pradžioje XV-to metšimčio, ir mes lietuviai tajį pasisavinę esame. Čekų prozodija atsižymi vartojimu ilgo balsio (quantitas) ažuot kirčiavimo, taip kad jų kalbon perguldyti nėra sunku graikų bei romėnų metrai.

II.

Husso jaunystė. Buvoimas Pragos universitete.

Kuningijos ir svietiškos valdžios santikiai.

Betlehemo koplyčia.

Hussą vieni sako esant gimus 1369 m, o kiti 1373 m. Gimė jisai Husinco miestelyj, palei Čekiškąją girią. Iš tikrųjų jis vadinasi Jonas iš Husinco, bet mokykloje draugai ant tų patyčių praminė jį Hussu [žasiuku], ir toji pavardė jam amžinai prikibusi pasiliko.

Husso gimdytojai buvo prasti, vargingi kaimiečiai, ir Hussas niekad nepamiršo, net kada labai buvo pagarsėjęs, jog jis kilęs yra iš prastos liaudies ir visuomet širdžia prilinkęs buvo prie prastų žmonių, tamsių ir vargingų, ir visuomet užtaravo juos prieš magnatų priespaudą, nupeikdamas baudžiavas.

Dar nedidelių vaiku Hussą išsiuntė Pragon į mokyklą ir ten jis, kaip visi tuomet bėdini mokiniai, uždariavo sau ant duonos kąsnio, klapčiaudamas bažnyčiose bei giedodamas prie vargonų. Mažas būdamas, Hussas svajojo tapti kuningu, bet ne dėlto, kad ant to būtų turėjęs palinkimą, o tik todėl, kad kuningaujant jam rodėsi galima būsią gražiaus ir ištekliaus gyventi.

Pabaigęs žemesnes mokyklas [1396 m.], Hussas įstojo universitetan į „laisvųjų mokslų“ skyrių, [filozofijos skyrius]. Jau 1396 m. jis buvo 'laisvųjų mokslų magistras'. Jis nepageidavo laipsnio teologijos daktaro, ir todėl par visą savo gyvenimą jis ir pasiliko magistru arba — anot čekų — mistru Jonu Hussu. Universitete Hussas buvo geras bei linksmas draugas ir nors buvo žmogus būtina doras ir labai darbštus, visgi mėgo draugų kuopas, pokylius, kuriuos rengė magistrai, ir šachų žaislą. Į du metu po magistro laipsnio igijimui jis ėmė laikyti viešai skaitymus ir čekų Pragos universiteto korporacija aprinko jį egzaminatorium tų, kurie troško bakalauro laipsnio. Nepoigam jis išėjo į kuningus, o toliaus jis tapo meno fakulteto dekanu (1407) ir universiteto rektorium [1408].

Aplink tą laiką Husso gyvenime įvyko žymi atmaina. Beskaitydamas anglų filozofu Wicliffu ir kitų

rašytojų veikalus, o taipgi ir persiėmęs pažvalga apie augštą vertinimą kuningystės, Hussas iš linksmo draugo tampa asketu. Savo religiškuose persitikrinimuose, kada studentavo, Hussas buvo tikras katalikas ir ne tik negundino jo tuomet jokios reformatoriškos svajonės, bet priešingai — jis prisilaikė dar daugelio savo gadynės prietarų. Jis pats sako, kad sykį jis išleido savo pastarus skatikus nusipirkimui nuodėmių atleidimo [indulgencijos]. Vėliaus Hussas viešai iš sakyklos peikė savo prietaringumą, kaip nepaprastą kvailybę. „Kada aš dar buvau labai jaunas ir dvasia ir protu, — rašė jis — aš buvau prietaringas, bet kada susipažinau su šventu raštu, aš supratau savo neišmintį“. Abejonės ėmė kankinti Hussą veikiai po užbaigimui mokslų universitete, nes tuomet jau jis apsipažino su gudriomis pažvalgomis kaslink katalikų bažnyčios stovėnės, kokias skėlbė tūli Čekijos rašytojai, kaip ana Matijas iš Janovo ir Štitni, — o taip pat skaitė jau ir Wieliffo veikalus. Tačiau jo persitikrinimus galūtinai sudrūtino katedros Betlehemo koplyčioje apėmimas.

Jonas Huss'as.

Hussui mokanties (universitete, Čekijoje) įvyko audringi atsitikimai bažnytiškai politiškai. Iš vienos pusės čekų karalius Vaclavassu įnirtimu niovėsi prieš vokiškuosius kuningaikščius, iš kitos — karališkoji valdžia priešginiavo kuningų hierarchijos godumui; drauge su tuomi ir pati liaudis spyrėsi prieš kuningiją, kuri užmiršusi savo dvasiškas pareigas, pagrimzdo liunan ir pasileidiman ir žiūrėjo į žmones, kaip į melžiamą karvutę, plėtojo ir palaikė jų tamsumą bei prietaringumą, išnaudodama juos visokeriopu būdu. Už tai Vokietijos Konradas iš Valdhhausen pradėjo užpuldinėti minykus bei prietaringuosius žmones, kurie gėdino bažnyčią. Judėjimas pasiekė liaudį ir tapo čekišku. Moravas Milič iš Kremsier nurodinėjo popiežiją, kaip šaltinį nelabystės bažnyčioje, ir vienas jo pasekėjų, Matijas iš Janovo, tęsė toliaus jo darbą, prilygindamas papratimus pirmapradinės bažnyčios prie papročių jo laikuose.

Tas viskas sukeldino reakciją prieš bažnyčios visvaldybą, taip jog net tarpe kuningų atsirado tokie, kurie popiežines indulgencijas pakampiais vadino kvailu apgandinėjimu, o Pragos miesčionis ir suvis balsiai reikalavo, kad pamokslus sakytų netik latyniškai ir vokiškai, bet ir čekiškai. Tie reikalavimai kassyk ėjo smarkyn ir galiaus pagamino užmanymą įsteigti Betlehemo koplyčią, kuri vėliaus paskilbo Husso vardu. Tasai sumanymas įsteigti koplyčią, kur pamokslai vien tik čekiškai būtų sakomi, išėjo iš turtingo Pragoje pirklio Krzyžovo. Karalius netik leidė ją atidaryti, bet gavo ir arkivyskupo sutikimą. Prieš čekiškus pamokslus su įnirtimu sukilo vokiškieji magistrai ir kanonikai; visgi jiems nepasisekė uždaryti koplyčią, kur veikiai atsirado iškaltų pamokslininkai, nors nei vienas iš jų neturėjo tokio pasisekimo ir garso, kokį suteikė koplyčiai Husso pamokslai (nuo 1402 m.). Husso darbas suvienijo ir išreiškė teisybę, doros ir mokslo protestą prieš vokiškąją įtekumą Čekijoje ir prieš bažnyčios sugėdimą bei kreivamokslį.

[Toliaus bus.]

Jonas Šliupas.

Prof. Michailo Dragomanov.

ROJUS ir PAŽANGA.

Versta iš trečiosios rusinų kalboje laidos.

(Sekantis straipsniai.)

Krikščionių mintys apie Dievo ir dangaus karalystę.

Kuomet, romėnams valdant Palestiną, žydų gyvenimas tapo sunkesnis, tad ir jų nuomonės įgavo dvi pakraipi. Pirmą — dūmota apie nusikratymą Romos valdžios ar tikėtasi Dievo pagalbos; antra — stengtasi permaintyti prasmę minčių apie būsimą žydų Pateptojo karalystę (t.y. apie Messijo, Kristaus, arba Dievo karalystę). Pirmoji pakraipa privedė žydus prie maištų, kurių pastarasis pasibaigė Jeruzolimos išardymu 70 m. po Kristui; antroji atvedė juos į naują tikėjimą — krikščionybę.

Jau pranašų knigose randasi rūgojimai ne ant svetimtaučių, kankinančių žydus, bet ant žydų kuningų, karalių, teisėjų, turčių, išnaudojančių beturčius, našles ir našlaičius. Be to kaikuose pranašų knigose užtinkama rūgojimai ant žydų užtai, kad jie nori tar-

Karalius“, galime matyti, jog ištikrųjų romėnų valdžia bijojosi žydu maišto po Jezaus vadovyste.

Ir dabar yra sunku pasakyti ką nors tikro apie paties Jezaus gyvenimą bei mokslą, nes anų laikų romėnų kningose teuzrašyta tiktai apie jo nubaudimą ir mirtį, Romos vietininkui paliepus, krikščionių-gi evangelijos tapo surašytos kolios dešimtys metų po jo mirčiai ir po tam, kaip romėnai išgriovė Jerozolimą, ir krikščionis išsisklaidė po kitas šalis, ir žmonės jau daug ką buvo pamiršę, o jai nepamiršo, tai supainiojo tuos atsitikimus, kurie tikrai buvo anais laikais atsitikę Jerozolimoje ir žydu žemėje. *) Par tai keturiuose evangelijose, kurias dabar krikščionis laiko teisingomis (tikromis), nevienodai pasakojama apie Jezaus gyvenimą ir žodžius. Iš jų net negalima tikrai sužinoti apie tai, kuriuose metuose yra Jezus gimęs.

Reikia žinoti, kad tuokart Romos viešpatystėje, kuriai priklausė ir žydu karalystė, metus skaitliuota nuo Romos išbūdavojimo, o mes dabar skaitliuojame nuo Kristaus užgimimo. Tūlas mokytas vienuolis jau 600 m. po Kristui apskaitliavo, kad Jezus Kristus turėjo užgimti 754 metuose po Romos išbūdavojimui ir tą apskaitliavimą priėmė krikščionis; tad mes dabar ir sakome, kad Roma tapo išbūdavota 753 m. prieš Kristų, kad cezaras Augustas, kuriam viešpataujant užgimė Kristus, pradėjo valdyti Romos viešpatystę 30 m. prieš Kristų, o pasimirė 14 metuose po Kristaus užgimimui. Tatai Lukos ir Mateo evangelijose yra sakoma, kad Jezus gimė, viešpataujant Irodui (Herodui), netrukus prieš jo mirtį. Mes-gi žinome iš ištikimų šaltinių, kad Irodas pasimirė 750 m. po Romos išbūdavojimui, tad ir išeina, jog Jezus užgimė apie 748 m. po Romos išbūdavojimui, arba penkiais metais anksčiau, negu pas mus yra skaitliuojama. Vienkart su tuo Lukos evangelijoje pasakojama, kad Jezus gimė tuokart, kuomet Romos urėdininkas Kvirinas surašinėjo visus žydu. Iš tikrų-gi šaltinių yra dabar žinoma, kad tą sąrašą daryta 760 metuose po Romos išbūdavojimui. Tokiu tai būdu dviejų evangelijų paduotose žiniuose apie Jezaus gimimą, ir net vieno evangelisto žiniuose mes randame skirtumą 12 metų. Panašius nesutikimus randame ne syki, kuomet bandome sulyginti evangelijose paduodamas žinias apie Jezų, nesa kiekvienas evangelistas rašė iš atsiminimų ir pasakojimų, kurie pasiekė jį, ir prie to jų tikslas nebuvo tikrai surašyti Jezaus gyvenimą: jie norėjo su pagalba pavyzdžių iš jo gyvenimo išpasakoti savo nuomones apie tikėjimą. Apart to vėlybesni evangelijų perrašinėtojai dar ilgai prie tikrųjų pasakojimų prirašinėdavo ir savuosius.

Seniausieji krikščionių raštai yra tai keturi

*) Sulygindami keturias evangelijas, mokyčiausi dabarties teologai mano, kad visų teisingiausia ir visų seniausia yra Morkaus evangelija; ją seka — Luko, Mateo ir ant galo Jono, kuri daug skiriasi nuo anų trijų.

laiškai iš tų, kuriuos vadinama apaštalo Povilo laiškais; tuos keturius laiškus tikrai jis pats ir rašė (laiškas į romėnus, du į korintėnus ir vienas į galatus; kas link kitų laiškų tai vargiai juos rašė Povilas, nesa juose užeinama skirtingos nuomonės nuo tilpusiųjų anuose keturiuose). Iš tų pirmų keturių laiškų, arba gromatų, mes matome, ką mįslyjo apaštalas Povilas ir jo mokintiniai prieš 60 m. po Kristui, jai sutiksime su žinia, kad apaštalas Povilas tapo Romoje nužūdytas. Apaštalas Povilas tankiai mini apie prisikėlimą iš numirusių, ir apie Dievo karalystę. Jis mįslyjo taip pat, kaip ir žydai-fariziejai, tikėję į prisikėlimą iš numirusių. (Apaštalu darbuose, persk. 23, eil. 6—9, apaštalas Povilas net sako į žydu: „aš fariziejus, fariziejaus sūnus, — už tikėjimą į prisikėlimą iš numirusių“, — ir fariziejai jį gynė). Apaštalas Povilas tik pridėda prie to fariziejų tikėjimo, kad Jezus „Dovido sūnus iš kūno, Dievo sūnus iš dvasios, numirė už mūsų nusidėjimus, bet Dievas prikėlė jį iš numirusių“, ir tuomi davė ženklą, jog ir visi numirėliai „prisikels negendančiais ir gyvens stiprybėje“. Apaštalas Povilas mokino toliaus, jog tas atsitiks tuomet, kuomet Kristus vėl ateis ant žemės ir „jis turės viešpatauti, pakol paguldys po savo kojomis visus savo priešus, paskiausias jo priešas tai — mirtis, ir užstos galas, kuomet Kristus paves karalystę Dievui ir Tėvui, kuomet išnaikins visokią įrėdnę ir visokią valdžią, ir spėką“. (Žiūrėk pirmą laišką į Korintėnus, persk. 15, eil. 42, 51, 52, 23—28). Podraug su tuo apaštalas Povilas mokino, [kad „bus rūstybės ir teismo diena, kurioje teis teisingasai Dievas; jis žėdnam suteiks pagal nuopelnus: tiems, kurie pastovumu doroje jieško garbės, šlovės ir nemirtinumo, suteiks amžiną gyvenimą; tiems-gi, kurie atsispiria ir nepasiveda teisybei, o pasiveda neteisybei, suteiks rūstybę ir kerštą“ (laiškas į romėnus, persk. 2, eil. 2, 5—8). Apaštalas Povilas manė, kad Kristus netrukus ateis antru sykiu (pirmas laiškas į korintėnus, persk. 7, eil. 29). Apaštalas Povilas sakė dar ir apie tai, kad „mūsų žemiškas gyvenimas, ta pašiūrė, išgrius, ir mes turime Dievo duotą gyvenimą danguje, amžinąjį gyvenimą“, (Antras laiškas į Korintėnus, persk. 5, eil. 1) ir kad jis pažinojo žmogų, kuris buvo pakeltas iki trečiamui dangui — ar su kūnu, ar be kūno nežinau, sako, Dievas žino, — jis „buvo pakeltas į rojų ir girdėjo žodžius, kurių žmogus negali atkartoti“. (Antras laiškas į korintėnus, persk. 12, eil. 2—5) Kitoje vietoje apaštalas Povilas kalba apie dangaus Jerozolimą, kurioje mes gyvensime, kaipo laisvi sūnus ir kuri yra mums visiems motyna“. (Laiškas į Galatus, persk. 4, eil. 22—26).

Tur būti apaštalui Povilui dangiškas gyvenimas, rojus trečiame danguje ir dangaus Jerozolima reiškė vieną ir tą patį — vieta, kur gyvens teisingi krikščionis po Kristaus Karalystei ir Dievo teismui.

Evangelijose tankiai Jezaus lūpomis kalbama apie „Dievo Karalystę“, arba „dangaus karalystę“, kaip ji yra vadinama Morkaus evangelijoje; ji ateinan ti žmonėms ir jos dėlei žmonės turi metavoties, bet įvai

riose vietose įvairiai ir kalbama apie tą karalystę. Taip Lukos evangelijoje pasakojama, kad Jezus, užklaustas fariziejų, kuomet ateis Dievo karalystė, atsakė: „neateis Dievo karalystė paprastu būdu ir niekas nepasakys: štai jinai čia, arba antai jinai ten, nesa Dievo karalystė yra jumyse (Lukos evangelija, persk. 17, eil. 20–21). Tie žodžiai turi reikšti, kad Dievo karalystė yra teisingųjų žmonių širdyse. Taip dabar kaikiurie tą ir supranta. Prie tokios nuomonės priveda ir tie, paveizdan, Jezaus žodžiai, kuriais jis sakė, kad Dievo karalystė auga tarsi medis iš grūdo, arba duonos tešla duonkubilyje. (Lukos evangelija persk. 13, eil. 18–21), Bet podraug su šitais žodžiais skaitome ir kitus, kuriuose Dievo karalystė tai atskira vieta, kur „gyvena Abraomas, Izaokas ir Jokubas ir visi pranašai, ir kur ateis teisingieji iš visų pasaulio šalių ir ten suguls“, tarsi ant pokylio, ir kur „šeimininkas neįleis neteisingų, bet pavarys juos į kitą vietą, kur bus verksmas ir dantų griežmas“. (Lukos evangelija, persk. 13, eil. 25–29).

Užtai visai aiškiai yra kalbama evangelijose apie prisikėlimą iš numirusių ir apie tai, kaip Jezus Kristus, kuris ten yra vadinamas žmonių Sūnumi, kaip tai yra pasakyta pranašo Danielio kningoje, kurioje taip vadinata žydų tautos paveikslas — vėl ateis ant žemės žmonių teistų.

Visų aiškiausiai pasakojama apie tokį teismą Mateo evangelijoje:

„Kaip žaibas, ateinantis iš rytų ir žiebiantis iki vakarų, taip ateis žmogaus Sūnus. Staiga apšviens saulė ir mėnulis nebeteks savo šviesybės, ir aušros dings nuo dangaus, ir dangiškos spėkos nutils. Tuokart pasirodys ant dangaus žmogaus Sūnaus ženklas, ir sušuks visos pasaulio tautos, ir pamatys žmogaus Sūną, kuris eis ant debesų didelėje garbėje ir galybėje. Ir pasijęs jis savo angelus su garsiu triūbų balsu ir surinks jie išrinktuosius (teisinguosius) nuo vieno dangaus pašalio iki kitam jo pašaliui. (Mateo evangelija, persk. 24, eil. 27–31).

„Ir kaip ateis savo garbėje žmogaus sūnus ir visi jo angelai su juomi, tuokart jis atsisisės ant savo garbės sosto. Ir susirinks prieš jį visos tautos ir jis atskirs jas vienas nuo kitų, kaip kad piemuo atskiria avis nuo ožių, ir pastatys avis po savo dešinei, ožius gi po kairei. Tuokart tars karalius (žmogaus Sūnus) tiems, kurie stovės po dešinei: „Eikite, mano Tėvo palaimintieji, priimkite karalystę, kuri yra parengta jums nuo pasaulio pradžios: nesa aš alkau, ir jus papenėjote mane; aš troškau, ir jus pagirdėte mane; buvau pakeleivingas, ir jus įsileidote mane; buvau nuogas, ir jus pridengėte mane; buvau apsirgęs, ir jus aplankėte mane; buvau kalėjime, ir jus atėjot pas mane“. Atsilieps tuokart į jį teisingieji tardami: „Viešpatie, kuomet mes matėm tave alkaną ir papenėjome, arba trokštanti ir pagirdėme? kuomet mes matėme tave pa-

keleivingą ir į namą įsileidome? arba nuogą ir apvilkomė? Kuomet mes matėme tave sergantį, arba kalėjime ir aplankėme tave?“ Ir tars karalius į juos: „Teisybę sakau jums, kiek tik sykių jus paderėte tai vienam mažiausiųjų mano brolių“ (arba kitaip sakant šiaip sau vargdieniams), „man esate padarę“.

„Tuokart tars jis į tuos, kurie bus po kairei: eikite nuo manęs, prakeiktieji, į amžiną ugnį, prirengtą velniui ir jo tarnams! — nesa aš badavau, ir jus nepavalgydinot manęs; troškau ir nepagirdėte manęs; buvau nuogas ir jus neapvilkoje manęs“. Tada atsilieps į jį jie, tardami: „Viešpatie, kuomet mes matėme tave alkaną, arba trokštanti, arba pakeleivingą, arba kalėjime ir nepatarnavome tau?“ Atsilieps tuokart (žmogaus sūnus) į juos ir tars: „Ištiesų sakau jums: kiek sykių nedarėte to vienam šių mažiausiųjų, tiek sykių man nepadarėt!“

„Ir nueis šie į amžinas kančias, teisingieji gi į amžiną gyvastį“.

Kita apaštalu kninga, kuri vadinasi „Švento Jono Apreiškimas“ (Apokalipsis) aiškiai aprašo paskutines Dievo angelų imtynes su velniu bei jo tarnais prieš pat tą laiką, kuomet velnias bus nugalėtas — ir pasakojama apie tai, koksai bus pragaras ir aiškiai yra aprašomas teisingųjų rojus. Štai tos kningos žodžiai, Jono vardu išstariami:

„Ir velnias, juos suvadžiojantis, buvo įmestas į ugninę duobę bei sierą, kur žvėriš ir netikrašai pranašas buvo, ir bus kankinami dieną ir naktį, nuo amžių ir iki amžių.

„Ir aš regėjau didį baltą sostą ir ant jo sėdintį jį, †) nuo kurio akių bėgo žemė ir dangus, ir jiems vieta nebuvo rasta. Ir regėjau numirusiuosius, mažuosius ir didžiuosius stovint po Dievo akių, ir kningos tapo atskleistos. Ir vėl kitos kningos, gyvenimo kningos, tapo atskleistos ir numirusieji buvo teisiami iš rašto kningoje, pagal jų darbus. Ir juos davė numirėlius, kurie jose buvo, ir mirtis bei pragaras davė numirėlius, kurie juose buvo; ir buvo teisiamas kiekvienas pagal savo darbus. O mirtis ir pragaras įmesta į ugninę duobę. Tai yra antroji mirtis. Ir jai kurio nerasta gyvenimo kningoje, tai toks įmesta į ugninę duobę. **)

„Ir aš regėjau naują dangų ir naują žemę; nesa pirmasis dangus bei pirmoji žemė sugaišo ir jurų jau nebebuvo. Ir aš, Jonas, regėjau šventąjį miestą, naująją Jerozolimą, nuo Dievo iš dangaus nusileidžiančią, papuoštą, kaip jaunamartę, pasirėdžiusią savo vyrui. Ir išgirdau didį balsą nuo sosto, tariant: štai Dievo

†) Suprask — Dievą.

***) *Adas*, arba *Plutonas*, pas senovės graikus buvo tai pažemio viešpats, gyvenęs pažeminiame urve, kuris vadinosi Tartaras; tame urve esą gyvenę numirėliai. Krikščionis ir patį Tartarą ėmė vadinti adu, arba pragaru.

gietra prie žmonių, ir jis prie jų gyvens, ir jie bus jo jo žmonės, ir jis pats, Dievas, su jais, jų Dievas. Ir Dievas nušluostys visas ašaras nuo jų akių, ir mirties jau nebebus, nei raudojimo, nei rėksmo, nei peršuliu nebebus; nes kas pirma buvo — praėjo. Ir sėdintis ant sosto tarė: „štai, aš vislab naują darau“. Ir jis man tarė: „rašyk, nesa tie žodžiai teisūs yra ir tikra tiesa“. Ir jis man tarė: „Aš esmi Alfa ir Omega,*⁾ pradžia ir galas. Aš ištroškusiam dovanai duosiu gyvojo vandens iš versmės. Kas pergalės, tas viską įgys, ir aš būsiu jo Dievas, ir jis bus mano sūnus. Bet bailiems ir netikintiems, ir bjauriems, ir žmogžūdziams, ir kekšininkams, ir raganiams, ir stabmeldžiams, ir visiems melagiams — jų likimas bus duobėje, ugnimi bei siera degančioje“.

„Ir atėjo pas mane vienas anų septynių angelų, kurie turėjo septynius kaušus pilnus septynių paskutiniųjų slogų, ir su manimi besikalbėdamas tarė: eikš, aš tau parodysiu moteriškę, Avinėlio marčią. Ir nuvedė mane dvasioje ant didžio ir augšto kalno, ir parodė man didį miestą, šventąją Jerozolimą, kuri leidosi iš dangaus, nuo Dievo. Ir ji turėjo Dievo šlovę ir jos šviesa buvo lygi brangiausiajam akmenaičiui, šviesiai spindinčiamjam Jaspidui. Ir turėjo didžius ir augštus mūrus ir turėjo dvylika vartų, ir ant vartų dvylika angelų ir vardus parašytus, koktai yra dvylika giminių vaikų Izrael: iš rytų trys vartai, iš šiaurės trys vartai, iš pietų trys vartai, iš vakarų trys vartai. Ir miestas turėjo dvyliką pamatinių akmenų, ir tuose vardus dvylikos apaštalių. Ir tas su manim kalbėjęs turėjo aukso nendrę, matavimui miesto, jo vartų ir mūrų. Ir tas miestas guli keturkampyje ir jo ilgumas yra lygus jo platumui. Ir jis matavo miestą su nendre par dvylika tūkstančių varsnų; ilgumas, platumas ir augštumas to miesto yra lygūs. Ir jis matavo jo mūrus, 144 mastus pagal žmogaus mažų, kuri angelas turėjo. Ir būdavonė jo mūrų buvo Jaspis, ir miestas iš tyro akmens tyram stiklui lygus. Ir miesto mūro pamatas buvo išdabintas visokiais brangiais akmenaičiais: pirmąsias apatinis akmuo buvo Jaspis, antrąsias Sapyras, trečiąsias Kalcedonas, ketvirtąsias Smaragdas, penktąsias Sardonicas, šeštąsias Sardis, sekmąsias Krizolitas, ašmąsias Berillis, devintąsias Topazas, dešimtąsias Kryzopras, vienuoliktąsias Hiakintas, dvyliktąsias Ametistas. Ir dvylika vartų buvo dvylika perlų ir kiekvienai vartai buvo iš vienos perlos; ir miesto gatvės buvo tyras auksas, lygiai kaip skaistus stiklas.

„Ir bažnyčios jokios neregėjau jame, nes Viešpats, visagalingas Dievas, tas jo bažnyčia, ir Avinėlis †) ir tas miestas neprivalo nei saulės, nei mėnesio, kad jam šviestų: nesa Dievo šlovė apšviečia jį, ir jo bažnyčia — Avinėlis. Ir stabmeldžiai, išganytais pasto-

*⁾ Alfa yra tai pirmoji graikų abecėlės raidė, Omega-gi — paskutinioji.

†) Kristus, nesa jis tapo nužūdytas ir, kaip avinėlis, paaukautas Dievui.

ję vaikščioja šioj šviesoje. Ir žemės karaliai įgabens į jį savo šlovę. Ir jo vartai nēr užrakinami dieną, nesa tenai nebus nakties. Ir įgabens į jį šlovę ir garbę tautų, Ir neeis į jį nieko nešvaraus, ir bjauraus, ir melagingo; bet surašytieji Avinėlio gyvasties kningoje.

„Ir jis man parodė tyrą gyvasties vandens upę, skaisčią, kaip krikštolas, tekančią iš Dievo ir Avinėlio sosto. Viduryj jo gatvių ir ant abiejų upės šalių stovėjo gyvasties medis, tas nešė dvylekeriopus vaisius, ir nešė savo vaisius kas mėnuo, ir to medžio lapai derėjo tautoms. Ir nebus jau nieko prakeikto; ir bus jame †) Dievo bei Avinėlio sostas ir jo tarnai *⁾ tarnaus jam. Ir regės jo veidą ir jo vardas bus ant kaktos... ir jie karaliaus par amžių amžius“. ¶)

Nėra reikalo kalbėti daug apie tai, kuomi šis pasakojimas apie dangišką Jerozolimą pauėsi į persų pasakojimus apie Varą ir žydų — apie būsimą Jerozolimą ant žemės; bet minėtina tai, kame jie skiriasi tarp savęs. Tas matosi išsykio, kaip tik perskaitai su atsidėjimu visus šiuos pasakojimus. Męs tik tiek patėmysime, kad ir pasakojimai, surašyti krikščionių kningose, netoli tepasitraukė nuo stambių (materijalinių) senovės žydų nuomonių: dangaus Jerozolima, pabūdavota iš brangių akmenų ir naugių, teisingieji joje vis dar turės valgyti net ir gydyties lapais nuo gyvasties medžio, tarsi Dievas nebegalėtų kitokiu būdu palaikyti jų amžinos gyvasties.

Norint gerai suprasti tas krikščionių mintis apie šios pasaulės pabaigą, reikia patėmyti, jog graikų ir romėnų nuomonės, panašios indėnų nuomonėms, kad pasaulė tam tikramė laike turės pranykti, idant paskui atsinaujinti, buvo bendros ir krikščionims. Taip krikščionių rašte vardu „apaštalo Petro laiškas“, skaitome šiuos žodžius: „žemė iš vandens ir vandenyje stojosi par Dievo žodį, par tai anų laikų svietas išgaišo. tvanu paskandintas. O dabartinė žemė ir dangus, to paties Žodžio apsaugojamu, yra užlaikomu ugnei dienoje teismo ir neteisingų žmonių prapuldimo... Viešpaties diena ateis, kaip vagis naktyj, ir dangus su didžiū braškėjimu sugaiš, ir elementai, iš karščio ištirpę, pranyks, o žemė ir visi ant jos esantįs dalykai sudegės... Ir męs laukiame naujo dangaus ir naujos žemės, pagal jo †) pažadėjimą, kuriuose teisybė gyvena. ††)

Tokie pažadėjimai teisingiems Dievo karalystės, nusidėjeliams-gi — pragaro tarnavo žmonių pažangai tuomi, kod mokino juos būti mielaširdingais kitiems. Tai turėjo gerą įtekmę ypač ant nemandagių ir mažai teapsišvietusių žmonių, nes žmonės lipšnesni iš apsigimimo ir labjaus apsišvietę daro gerą ne atlygini-

†) Suprask: šiame mieste.

*⁾ Suprask: Dievo tarnai.

¶) Šv. Jono apreiškimas, persk. 20, eil. 10—15; persk. 22, eil. 1—5.

†) Suprask: Dievo.

††) Antras šv. Petro laiškas, persk. 3, eil. 1—13.

mo dėlei ir ne iš baimės būti baudžiamais, bet dėlto, kad jie negali kitaip daryti. Tokių žmonių būta dar ir prieš Kristaus užgimimą, ir net vienoje labai senoje indėnų kningoje pasakojama, kaip syki moteriškė, matydama savo vyro nelaimės ir neteisingų jo priešų laimę, pasisakė jam nematanti teisybės Dievo teisme; vyras atsakęs jai: „aš darau, neatsižvelgdamas į mano pasielgimų pasekmes. Ar man bus atlyginimas, ar ne, vis viena aš iš visų savo pajiegų pildau savo pareigas. Mano siela iš prigimimo linksta prie teisybės“. Ir graikų bei romėnų mokytojai, kuriuos vadinta filozofais*) mįslyjo taipgi, kad žmonės privalo teisingai elgties jau iš žmogaus apsigimimo, arba natūros. Vienas toksai filozofas, cezaras Markus Aurelijus ¶) rašė apie save: „ką kiti nesakytų, ką kiti nedarytų su manimi, vienok reikia, kad aš būčiau geras žmogus, taip lygiai, kaip akmuo smaragdus, kuris gali pasakyti: ką nesakytų, ką nedarytų, o reikia man būti smaragdu ir turėti savo spalvą“.

(Bus toliaus.)

*) Filozofas — išmintį mylintis, mokslo — išminties mylėtojas.

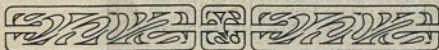
¶) Markus Aurelijus, Romos cezaras, viešpatavo tarp 161 ir 180 metų po Kristui.

P a m ē n a s .

Tarp juodų kai naktis akmeninių tvirtybių,
Tarp bedugnių, karklynais pridengusių žiotis,
Tarp blėstančių laužų, jų dūmų aitrumo,
Tarp kalnų viršūnių, pageidusių klotis
Siurkščiais patalais,
Juodais pagalviais —
Nuo uolos lig uolos, par plyšius, skeveldas,
Iš gelmių į viršų, par dūmus ir rūką
Baltutis, grynūtis pamėnas iškiša,
Praskrieja, atmindamas lengvąjį pūką,
Ir nyksta tolybėj,
Slepiningoj augštybėj ... —

Kalėdų Kaukė.

BROLIAI, NEVERKKIT!

(Pagal M.. Konopnickaitę.)

*Broliai, neverkkit! Nejaugi jūs manot,
Jogiai augštybėj, ramioje mėlynėj,
Skundas, pasiekęs žvaigždelių sostinę,
Dievo ramybę sujudins?*

*Arba gal manot, kad balsas vargdienių,
Drąsiai į tyrąjį orą paleistas,
Tosios mėlynės dailumą užgavęs,
Gali jos tylą sužeisti?*

*Ir benemanot, kad ašaros karštos,
Ką nuo praamžių vargdieniai išlieja,
Saulę užtemdys ir juodą mes skraistę
Visagalybei ant veido?*

*Gal broliai manot, kad žvaigždės auksinės,
Skaudų užgirdę dūksavimą jūsų,
Puls iš orbitų ir eis pas beđienį
Prakaito-kraujo nušlostyt?*

*Ir bene manot, kad skundas žmonijos,
Kokią ten amžių svajonę sudraškęs,
Skris į mėlynę, kad, dangų pasiekus,
Dievą pažadint - prikelti?...*

*Svietas yr didis, jūs, broliai, — mažyčiai!
Kad ir krauju, o ne ašaroms verktut,
Jūsų dejavimas nieko nemaino
Erdvėj giedrioje nuo amžių!*

*Klyksmas vargdienių to krašto nesiekia,
Kur Begalybė atomus suskaito,—
Žodžio paguodos iš ten neišgirsi:
Tyla — dievaičių galybė!*

*Klyksmas pasaulėj bežūnančio vargšo
Toje klaikioj ir tvarkioj beribėje
Lygiai nesvarbus, reiškimą pametęs,
Kaip ir numirusios rožės...*

*Stygos tų kanklių galingų, kurias mums
Sutvarko didi amžinoji Galybė,
Sopulius - verksmus ir panėjų dainelę
Deda į himną...*

Broliai nuliūde, neverkkit!...

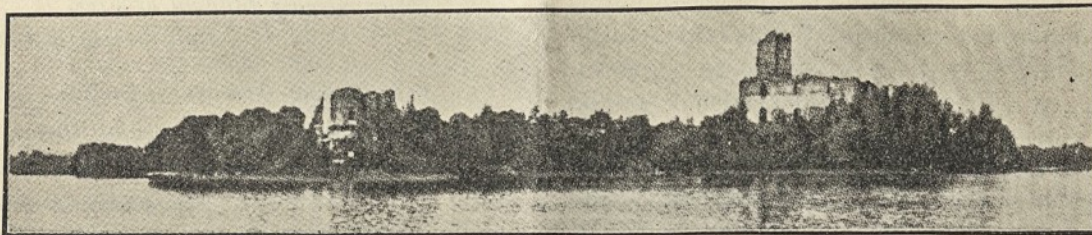
V. K. Račkauskas.

Žemaitija.

Tinka man Žemaitijos kalnai. Labjausiai jie man tinka skaisčiausiam pavasariui užėjus. Nusik rato jie tuokart baltos žieminės drobulės, kuri laikė juos per išstisus kelis mėnesius letarge, kuri varžė jų gražų gyvumą ir dengė jų veidą nuo dangaus akių.

Pavasario saulei užšvietus, jie pabunda, tarsi vargo žmogelis, iš miego, pratrina savo akis, pilna kruvintine įtraukia į save gaivingą šilumos kvapą ir pamaži,

Trakų pilis.

palengvais pradeda puoštis šviesiais-žaliais rūbais.

Toli nuo jų jauti jaunų pušių kvapą, kurias saulė įkaitina; kutena tau krūtinę laibų berželių kvapas ir blizganti saulės spinduliuose jų sidabrinė žievė verte – veria akį, vienodu žiemos baltumu įvarginta.

Ypač atsigauna tavo siela, jai, pavasariui užstojus, kuomet jau pradžiūva keliai, prisieina tau važiuoti kalnuotais ir gerai sumuštais Žemaitijos vieškeliais. Nematai čia begalinio ilgio kelio, kurio galas paskęsta aprūkusiame tolimame rekratyje, kaip Maskolijos vientisose lygumose; nenuvargina tavo akių, nei tavo besilsiančios minties skaudus platumos vienodumas, nežadina tavyje melancholijos pilki lygūs pūdymai ir rausvi nuo pereito rudens užsilikę paravių žolynai, kurių begalinę daugybę užtinki Baltrusijoje, toje Dievo užmirštoje šalėlėje.

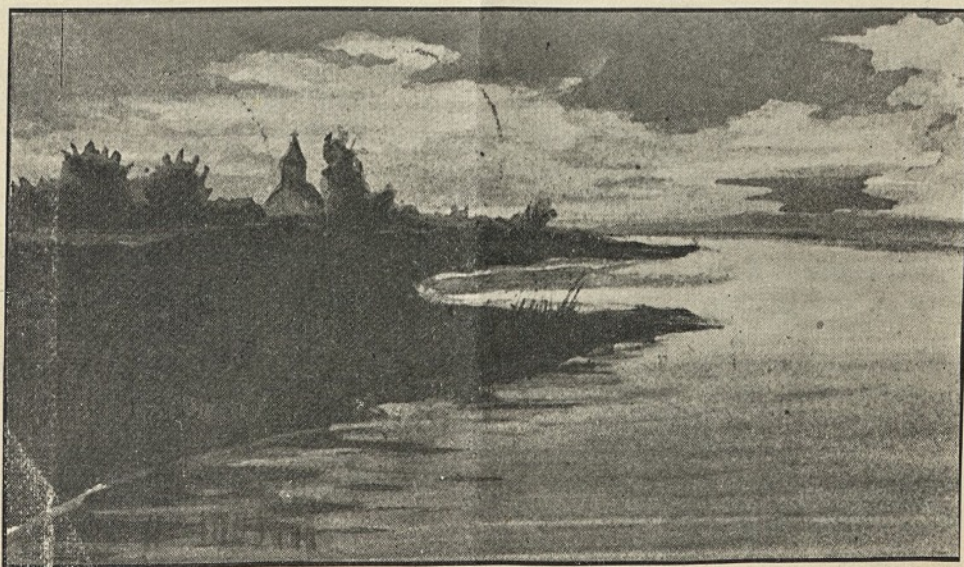
Gražus yra laukai Didrusijos su savo milžiniško mis atkalnėmis ir neišmatuojamai ilgomis lygumomis, drąsiai atgulusiomis tarp kalnų, iškėlusią savo bukas viršūnes augštytyn. Gražus yra akimis neužmatomi plotai ir ilgi ža'iai, riebioji ir augštoji žolė paskendę, Ukrainos tyrlaukiai, kuriuos taip karštai numylėjo ir taip puikiai apdainavo tos šalies sūnus. Bet mūsų šalis, mūsų brangi Žemaitija, tiek turi savo gražybių ir tiek tos gražybės teikia mano dvasiai peno, kad ilgisi mano siela be tų gražybių, kuomet žiūrėjau į amžinai užša-

lusius Šveicarijos kalnus, ilgėjosi ir ilgisi, kuomet akis gerėjasi išskilmingomis Amerikos uolomis ir gamtos su būdavotomis akmeninėmis sienomis.

Brangi man yra Žemaitija, kaip kūdykiui moty nos krūtis... Meili man yra Žemaitija, kaip kaliniu liuosybės vaizdas...

Pažvelgk tu, brolan, į mūsų vieškelį.

Tarsi jūros bangose slenka jo kaspinas, išsiraito, yt koksai ilgas, didelis ir rangus driežas. Čia jis užsisuka puikiu, dailiai išmatuotu rinkiu, apsupdamas savi mi jaunaveidę, linksmutę giraitę; ten, toliaus nusileidęs nuo nuolaidaus kalnelio, drąsiai atgula skersai pievų, kurios tęsiasi mažo upelio pakraščiais, ir bėga tolyn, tolyn, iki pasincria tamsiame, nuo amžių besimeldžiančiame pušyne. Perbėga tą pušyną, pritaria jo sunkiai ir gaudulingai, nuo pasaulio pradžios įsiviešpatavusia

“... išsimaudžiusi pavasarinio rytmečio rūke kuri nors puikių ir sparčių Žemaitijos upių...”

ŠVEICARIJOS KALNAI.
EIGER, MOENCH ir JUNGFRAU.

pušyne maldai, išbėga iš jo ir, numazgojęs krūtinę atgaivingos pušyno drėgmės vilnyse, vėl bėga skersai aukso padabintų laukų, atstačiusių savo derlingas krūtinės saulės lūpoms.

Ten, toliaus, užsiriečia jisai kampu, panašiu į aštrią alkūnę, prisiglaudžia prie atkrantės, nuo kurios matosi išsimaudžiusi pavasarinio rytmečio rūke kuri nors puikių ir sparčių Žemaitijos upių; o už tų upių gulte-atgulė prieš saulę skaisčios lankos-pievos, gražiai apdainuojamos mūsų melancholiškose jaunimo dainose. Pažiūri vieškelis į upę, pasigėrėja pievų žalumu ir vėl, apkabinęs kalnelį, glaudžiasi prie jo mielos ir minkštos krūtinės.

Atsiminus sau Žemaitijos kalnus ir kalnelius, pakeliančius augštin pušynėliais apžėlusias savo galvas, ir sulyginus juos tai su baltais Šveicarijos kalnais, kurių išdidžios galvos—viršūnės par ištisus metšimčius šalna, sniego ir ledo šalmais apšarvotos, ar tai su didžiomis, juodai beriogsančiomis Amerikos akmeninėmis uolomis, negalima neužmatyti skirto, aiškiai tariančio

už mūsų šalį.

Anie kalnai, sunkiai užgulę žemę, tarsi ir sako tau, keleivi, kad jie yra liūdytojais galingų žmonijos siekinių, kad pro jų šalį pasaulės tvėrimos ir tvarkymos audros pranešė didelius pluoštus evoliucijos dramų, kad jie girdėjo begalinius žmonijos klyksmus, ar tai kuomet jos dalis, mirtinai sužeistos, raitėsi ir daužėsi paskutiniame merdėjime—agonijoje, ar kuomet naujai užgimstančios kovojo su gamta už savo gyvastį.

Mūsų-gi gražūs kalneliai kitką širdžiai ir sielai pasako.

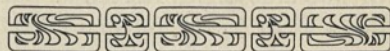
Tie kalnai — tai atviros žemaičio sielos veidrodys. Tai jo gyvastis, tai jo dainos, tai jo meilė. Tai, ant galo, jo vargas. Jie užkviečia sielon toki pat šventą liūdėjimą, kokį atjaučia tyra ir neužnuodyta širdis, prisiklausiusi vientisų, pilnų pasiilgimo ir melancholijos, mūsų dainelių, kuriomis grįžtantys iš darbo jaunimas atsisveikina su diena, paskendusią nežinomos amžinasties vilnyse.

Ar tu, broliu, nejunti, kaip dainose skamba liūdėjimas, kad saulės skaisči šviesa pradingo nuo dangaus skliausmo? Ar negirdi jose karšto troškimo sulaukti rytojaus aušros? Ar nematai, kaip ant delno, jaunų žemaičių širdžių, kurios tuomi tik skiriasi nuo šventos žemės, kad ši yra jų motyna, o jos yra tos žemės kūdykliai.

Žemaičio dainos yra jo širdies atspindulys, o jo širdį auklėjo ir lavino Žemaitijos girios ir pušynai, kalnai ir kalneliai, ežerai ir upės.

1909. III.

V. K. Račkauskas.

“... ilgisi siela, kuomet akis gerėjasi iškilmingomis Amerikos uolomis...”

Rugiapjūtė Lietuvoje.

Bakstis.

— Nerimstu ir gana! — skundėsi ant šventoriaus sustojęs Varpų klebonas, kuningas Rublaitis, savo gospadinei, panai Petronėlei, su kuria atvažiavo pas Pliumpių kleboną į atlaidus. — Tu tik pamįslyk: Antanas Bakstis vienu vienas namie... o jai kokia nelaimė, Dieve apsaugok! Ar vagis, ar ugnis... O išvažiuoti nėra kaip... visi, kaip susitarę kalbina apsilikti ant vinto...

— Nepasilikk, nepasilikk! kas tai matė? namai vieni, o juk ir nuo cimborijos raktelius palikai namie... pasisakyk, prabaščiau, turis būtinai grįžti namo kuogreičiausiai... Aš po mišparų išeisiu už miestelio par klebonijos apluoką, kad žmonės nematytų, ir palauksiu girelėje... Sušuksit, aš ir išeisiu..

— Gerai, pasistengsiu... būtinai reikia važiuoti... — Tai taręs, nuėjo kiebionijon, gi pana Petronėlė sugrįžo bažnyčion stacijų vaikščiotų.

Kaip ji priminė kuningui Rublaičiui apie cimborijos raktelius, jam tikrai bangu pasidarė: juk cimborijoje, dvejose senose puškose, jis laiko savo turtą, kurio sukasė par šešioliką metų aštuonius tūkstančius ir pusę. O kaip buvo sunku surinkti tokią didelę sumą, kad kas žinotų! Kiek tai reikia vargo, savęs išsižadėjimo ir gabumo! Ypač tokioje nusususioje parapijoje, kaip Varpos, kur tik du dvarponiu gyvena, ir kur visi ūkininkai nuplikę, nūsigyvenę ir prasigėrę. Viena tik parama — klebonijos ūkis ir kalėdojimas: iš to galima pragyventi ir šeimynėlę pramaitinti; valdžios mokamos algos, menkų trijų šimtų rublių, tai tik pakanka ant cukraus, arbatos ir kitokių dalykų, kurie reikia pirkti už gyvus piningus. Apie aukas -- kalbos negali būti! Varpų bažnyčioje nėra stebūklingų paveiklų nei stovylių, tad žmonės ir neneša nieko; jai bent ant velykų, bažnyčios pašventinimo sukaktuvių ar ant

švento Jurgio špitalniukai sukalėdoja dvi-tris kapas kiaušinių, porą tuzinų sūrių ir keliolika viščiukų. O šiaip daugiau nieko. Tad gyvenk žmogus, kaip nori, krauk turtus, kaip išmanai! Ir pyko kuningas Rublaitis ant savo kaimynų kuningų, prasimanusių tauzyti, būk jis turis piningų maišą... O jis neturėjo; viso tik ir buvo: aštuonios popierinės po penkis šimtus, tokios baltos storos, traškios, keturios dešimtys keturios po šimtą ir saujelė smulkių popierinių. Tai ir viskas. Iš kur čia daugiau turėsi. Kol jis buvo jaunesnis, jis nemėgo piningų; tai giminei pagelbėdavo, tai vieną-antrą mokslaeivį paremdavo. Dabar jis irgi jų nemėgsta, tik taip, dėl atsargos, surankiojo kelias rublines. Pirmą šimtą kraudamas, jis nieko nejuto; mėtė popierines nuo stalo ant komodos, nuo komodos ant stalo; sukrovęs šimtinę — tuoj išmainė smulkius ant vienos popierinės, ir jau noriau rinko antrąją; kaip pasiekė tūkstantį — tai jau patiko jam tie popierėliai: glostė juos, lygino, čiupinėjo ir užslėpė cimborijoje, senon puškon sudėjęs, greta naujos, kur buvo Dievulis pasislėpęs. Bankan jis nenorėjo piningus vežti: ir toli, nes keturios mylios į miestą, ir žmonės žinos, kad kuningas Rublaitis piningus krauna. O cimborijoje, šalyp pono Dievo — atsargiausia vieta; niekam galvon neateis mįslis, kad Dievas gyvena su klebono piningais vienoje cimborijoje. Apie tai žinojo tiktai Rublaitis, Bakstis ir pana Petronėlė; Dievas nežinojo, nes Jo puška būdavo visados uždaryta, kuomet eita į pušką su piningais.

Dabar, kuomet pana Petronėlė priminė jam apie rakčiukus, susirūpino, bet kaip įmanydamas ramino save:

— Bakstis geras žmogus, aš už jį galvą guldau... Par dvyliką metų jis nei vienos kapeikėlės nepasisavino... Bet dėlko jis nevažiavo sykiu su manim į atlaidus? Apsirgo! Nelabai jam tetikiu — tur būt merginėja... Išsivilks iš namų, o čia ir nelaimė gal atsitikti... Štai ir bus!... Negerai... reikia grįžti namo.

Papietavęs pasišaukė vargonininką, su kuriuo atvažiavo ir liepė kinkyti arklius. Pliumpių klebonas net užpyko, taip jam nepatiko tās staigus kuningo Rublaičio rengimos namo. Po ilgų ginčų ir prirodinėjimų, kad tai yra kiaulystė, sykį ant metų atvažiavus į atlaidus, nepaviešėti bent kelias ađynas ir nepasibovyti su kitais kaimynais.

Rublaitis spyrėsi, kaip išmanė; ir šeimininkas, ir kiti svečiai, nieko nežiūrėdami, priverstinai pasodino jį prie žalio stalelio, įbruko trylika kortų į saują ir liepė „vintuoti“.

Žaislas nesisekė; vos tik keturius roberius baigė, jau prakišo šešis rublius. Permainė vietą — prakišo vėl. O kaimynai barėsi tarp savęs, nelyginant duobkasiai: pravardžiavosi visaip tai už netikusį išėjimą, tai už negerą kozerų išrinkimą. Belošiant pradėjo temti. Kaip įnešta kambarin žvakės, kuningas Rublaitis tuoj pasikėlė iš ađustalės, apsirokavo ir išvažiavo.

Tik vežiman įsėdęs atsiminė, kad pana Petronėlė laukia giraitėje.

— Vargšė, — pamįslyjo, — kaip ilgai jai prisiėjo laukti manęs... Tai vis „sąsiedzkie stosunki“, tai vis draugiškumas ir stoka valios... Reikėjo užsispirti ir išvažiuoti... ir ką jie būtų padarę? nieko. Papyktų biškeli ir atsileistų.

— Oi! — sušuko važnyčiojęs vargonininkas ir tuo šuksmu pertrauė klebono mintis.

- Kas yra?
- Katinas... — led ištārė vargonininkas.
- Koks katinas? kur?
- Perbėgo kelią... Šmuršt iš patvorio ir perbėgo...
- Ar išsigandai, kvaily?
- Iš... negeras ženklas...
- Dėlko negeras?

— Taip, negeras.. Prabaščius pažįsti Dzendzoletą? Jis grįžo iš turgaus ir taip pat jam šmuršt iš patvorio juodas katinas... Jis nusispjovė... pravažiavo kelis žingsnius, išvirto su vežimu ir nusilaužė koją... Negerai yra pamatyti judą katiną...

— Tylėk, durniau! — suriko klebonas, neišmanėlio vargonininko gąsdinamas; ir taip jam visą dieną vaidinosi visokios bjaurybės: tai klebonija sudegusi, tai Bakstis nužūdytas, tai cimborija išvogta...

Panos Petronėlės nerado giraitėje. Pavijo ją arti Varpų: pikta, nešneki, susiraukusi, net nenorėjo sėsti vežiman; led prikalbino klebonas — net vargoninkas turėjo nulipti nuo kazlų ir pabučiuoti jai ranką, kurią ji su piktumu ištraukė iš jo palūpio.

-- Šviesos nesimato klebonijoje, jau pusiaunaktis... ir reikė ten riogsoti... kur protas? — bambėjo įpykusi panelė. Klebonas tylėjo, kaip vandens burnon paėmęs.

Privažiavo prie gonkų. Langinės uždarytos, duris irgi.

— Baksti, hu! — sušuko klebonas, barškindamas į duris. Niekas neatsiliepia.

— Baksti, hu! — sušuko plonu ir piktu balsu panelė. Atsakymo jokio.

— Vargamistra, bėgk aplinkui ir pabarškindink į jo langą! — paliepė klebonas.

Vargonininkas nubėgo ir ėmė mušti botkočiu į langą, šaukdamas:

— Baksti, hu! — Be pasekmių.

Visi trys vaikščiojo aplink namą ir šaukė:

— Baksti, hu! — Bakstis neatsiliepia.

Iš kažino kur išlindo, sena skepeta prisidengusi, apatinį sejoną kreivai užsimetusi, sena klebono virėja, Semperijona.

— Kur Bakstis? — puolėsi prie jos klebonas.

— Tur būt miega. Jis sirgo visą dieną... Nuo pat ryto sakėsi sergas ir miegosias visą dieną...

Išlaužė duris ir visi keturi įvirto klebonijon, šaukdamai: „Baksti, hu!“

Klebonas tuojaus nubėgo savo kambarin ir užžibino žvakę. Puolė prie komodos: rakčiukai nuo cimborijos guli savo vietoje. Atsigrėžė į stalą ir pamatė puikiai didelėmis raidėmis ušadresuotą laišką: „Jogamasčiui kuningui klebonui Rublaičiui, didžiausiam mano gerađėjui.“

Pažino Baksčio raštą. Drebančiais pirštais perplėšė vokę ir ištraukė ilgą popieros lakštą, ant kurio buvo užrašyti sekantie žodžiai:

„Visam sviete žmonės sako,

Kad visų klebonų naudą

Žiaurus šaltas vėjas gaudo...

„Aš nenoriu, kad mano gerađėjaus naudą vėjai gaudytų, tad, su Pono Dievo pagalba, pasiėmiau visus, kurie buvo cimborijoje prie Jezaus šonelio. Keliauju Amerikon ir dėkavoju tėveliui, kad tiek gražios kapeikos surinkai mano kelionei. Lai Tamistos dūšia patenka dangų už taip gerą darbą!

Sudiev, Bakstis Andrius,

klebono Rublaičio įlakojus.“

Klebonas taip ir perpuolė į kede, ties kuria stovėjo. Po valandėlei suriko nežmonišku balsu:

— Baksti, rupeže!...

Ant to riksmo atbėgo kambarin Petronėlė, vargonininkas ir Semperijona. Sužinoję apie dalyką, visi apgailistavo, kaip kas mokėjo. Petronėlė verkė, Semperijona ir gi nosį į skepeto kertę šlostė ir kartojo:

— Vagis, bjaurybė, o koks geras atrodė!...

Gi vargonininkas, guosdamas visus, atsiliepė:

— Tai vis juodas katinas... Aš sakiau, kad tai negerai! Sykį Dzendzoletas grįžo iš turgaus, ir jam bevažiuojant tik šmuršt iš patvorio juodas...

— Von! Laukan visi! von! — suriko dvasiškasai tėvas ir išvarė visus. Paskui užsidarė ir kelias dienas nieko neišleido į savo kabinetą, nei pats niekur nėjo. Visų spėta, kad klebonas šaukiasi į šventą Antaną. Šventasai vienok Baksčio nesurado, ir kuningas Rublaitis po šiai dienai negali užmiršti nelaimingos savo kelionės ir atlaidus pas Pliumpių kleboną.

V. K. Račkauskas.

Pirmutiniai lietuviški spaudiniai Amerikoje.

Parašė J. SLIUPAS.

[Žiūr. No. 1 ir 2.]

Jaigu jau tau, skaitytojau, nusibodo skaityt tą čia labai sutrumpintą Michaldos pranašavimą, tai kaip turėjo būti man nuobodu jį ištisą perskaityti... Bet—gi perskaičiau jį ir sutrumpinęs čia surašiau, norėdamas parodyti, kaip niekingi kaip—kartais dalykai esti išne-kami prietaringam jau ir be to viso žmogui...

Bet čia nepabaiga; pažiovauk dar truputį, skai-tydamas puslapį kitų ir navatnų pranašavimų. Ką tik-tai girdėjai (pereitame numeryj) mane ištariant apie „baltąjį erelį“. O kaip-gi! „Gazietoje“ ir apie jį rasi daug žinių. Rašytojas No. 3 įvesdina skaitytoją į Kar-patų kalnus — aną „slovėniškąjį lopšį“. „Stebūklin-gi už tiesą tie Karpatai, jų viršūnė yra labai augštai iš-sikėlusai. Ir nedyvai, kad ten dailu, nes ten jau arčiaus dangaus (!), o prie dangaus žinoma kad ir prie Dievo mūsų dūšia amžinai atsigrėžusi yra, kaip magnasinė adata į žiemius“. „Pakalnėse permainė žmonės prigi-mimą, o kalnuose nieko neatsimaino, beveik tokie jau, kaip juos Dievas sutvėrė, ir dėlto nedyvai, kad ten taip džiugiai dūšia žmogaus keliasi prie Dievo“. Tarp kitų kalnų ten yra vienas, į kurį įlipęs pamatytum „mūsų (!) numylėtą baltąjį erelį, kaip jisai miega ant vieno augšto medžio, o nuo paties viršaus to kalno ma-tytum visą lenkų žemę, tą žemę, kurioje gimei (!?) ir augai, tą — sakau — mūsų (!?) tėviškę, už kurią nesun-ku būtų ir nevalioje kęsti ir juk mirti būtų saldu“. Nuo čia matai Poznanių, Gniezną, Varšavą, Podoliją, Lietuvą, Torunių ir Sileziją. „Nuo to kalno, sakau, vi-sas dalis mūsų (!) miešos tėviškės gali matyti kaip ant plaštakos, pažiūrėjus rodosi, kad ta žemė kalba į tave, kad vėl ateis laikas, kada visos išskirstytos tos dalis susivienys ir sugis į vieną, kaip o kūnas šv. Stanislavo“. Tuose kalnuose gyveno girininkas (pustelninkas) Liu-bomiras, žmonių gana mylimas. — No. 4: Jis su Kos-ciuška kariavo už tėvynę, ir 1830 m. daug kraujo pra-liejo, pats daug sykių pažeistas, iš Siberijos, kur jį mas-koliai nugabėno, jis paspruko ir apsigyveno Karpatuose. Matydamas miršias, jis meldėsi už tėvynę ir Dievo prašė, kad dar pamatytų laisvą savo tėviškę. Malda jį pastiprino ir jis užmigo. Ėmė sapnuoti. Tartum jis buvo prikaustytas prie lovos trimis retežiais; kad „bal-tam“ aniolui klebinant jis stengėsi atsikelti, retežiai subarškėjo, bet tik vienas tepertrūko. Štai pasirodo au-kuras, kapinėš, daugybė kauklų ir kraujo. Numirusiųjų brolių šmėklos artinasi prie jo, jis pasipurtė iš viso vie-ko, trūko retežiai, ir jis atsikėlė. Tuojau viskas pra-švito, kaulai ir šmėklos pragaišo — ir saldu buvo ant širdies girdint giedesi paukščių ir matant saulę spin-dint. Dabar aniolas vedė jį aprodytų laisvą tėvynę: ėjo par tamsą ir kabinosi ant kalno. Kilo vėtra, žemė dre-bėjo. Ant viršaus kalno rado medį be lapų ir čia tupė-jo baltas erelis ir miegojo, supančiotas trimis retežiais, ir negalėjo išskiesti savo sparnų. Netolimais stovėjo šar-

vuotas milžinas, bet silpnas, nes nemylėjo jaunesniji brolių — artoją. Štai ir artojas, petingas ir sveikas — ir jis atkels Lenkiją, kurią dar dusyk tris juodi ereliai pergalės. Tretijį-gi sykių vienas juodas erelis susidės su baltuoju. Ir šitai par sapną girininkas išvydo liuosą savo krašta, kur žmonės iš džiaugsmo Dievą garbino, ir jis pradžiugo. Bet dar, gird', ilgai kentėti turės tėviškė, iki toji laisvė ją apšvies, — Po to senis numirė.

Yra dar ir daugiau tolygių pranašavimų NN 4, 5, 6. Bet jau gana tų dviejų pavyzdžių, kad paalsinti skai-tytoją ir atgrasinti jį nuo malonėjimo kuomet nors imti į rankas kokius-nebūk pranašavimus. Toki tai pranaša-vimai kalti yra, kad mūsų „šventą“ kraštą kasmet per-bėga šnekos apie užgimimą Antikristo, apie veikų pa-baigos svieto įvykimą; rengėjai tokių raštų yra kalti, kad mūsų žmonės lindo patuolaik tamsybėje paskendę. Kninga turėtų žmogui akis atverti, parodyti kelią gy-venime. O dabar kas darosi? Žmogus rankosna paėmęs spausdintą raštą, skaito apie 'pranašystes', apie 'plane-tas' (kurių ir „Gazietoje“ netrūksta, slg. No. 4, 6, 8, 9, 11.) Tiktai čia redaktorius jau truputį atsargesnis, nes nuo savęs priduria: „Nėra tai evangelija, kad į tai tikėtum, bet kitą sykių gali atsitikti, kad gimęs į tą laiką su savimi gali atnešti parodo ną būdą, ant galo dėl pra-leidimo linksmiaus laiko arba iš nuobodumo, galite pa-šnekėti apie planetas“ (No. 4), ir kitus tokius tauzyji-mus ir niekabyliavimus. Raštininkai, raštininkai — kur jūsų akis ir protas!!

Pasiskaitę sapną apie „baltąjį erelį“, lengvai galime — toliaus žengdami — nustebėti pėdsaką lenkiš-kojo patriotizmo; jau ir tai, ką patuolaik pasakojau, at-siduoda gana lenkiškąja dvasia — bet patį geruma dar už akių. Norint trumpą, bet stiprų suteiksiu skai-tytojui išvilgį į viltis lenkiškųjų išievių. Įstabu, kad tos jų viltis visur yra vienokios, ar eitum į Šveicariją, Prancūziją ar Ameriką, visur jie sapnuoja apie atgai-vinimą tėvynės „nuo marių iki marių“. Visi lenkai muša į vieną varpą.

„Gazieta Lietuviška“ pilna tokių vilčių: Štai paveizdos. No. 5: Maskolius silpnas prieš kitas vieš-patijas, tik tvirtas prieš savo pavaldinius, kurie neturi ginklo; bet jau žada stoti į karę (1879 m.) Prūsas ir Austras — o jau tuomet lenkai ir lietuviai sukils. — No. 6: Bet jau žmonės neberimsta, keršyja vyresny-bei ir reikalauja laisvės, sakydami: „dabar mums a-kis atsidarė ir dabar pamatėme šviesą, kuri kaip o rū-kas buvo uždūmusi mūsų akis“. — No. 11: Maskoli-ja stovi kaip ana varinė šmėkla ant molinių kojų, o pareis laikas, kad tos kojos sutrupės ir šmėkla subirės į mažus trupinėlius“. Dėlko? Karė su Turku suma-žino Maskolijos galingumą, o žmonės, skaitydami „Ko-lokolą“, paskiaus „Vperiod“, ėmė šviesties ir jieško-ti laisvės. Mokintieji iškeliavę į svetimas žemes ren-gia maištą. Aleksandras II susirgo iš baimės ir bio

pasirodyti svetui, „bijosi tų, kuriuos karia, šauda ir varo prie sunkių darbų“. — No. 14: „jis sėdi kaip nevalnikas kalėjime arba dar arčiau, nevalnikas kitas nors drąsia akimi gali pažiūrėti į svietą ir į žmones, o jisai? žmogžūdis, vagis ir lupikas...“ No. 15: „Prižadėjo valnystą kalbos ir tikėjimo“, o viską atėmė: nors lietuviams buvo leides mokintiesi lietuviškai, bet palengva visai uždraudė. Unijotus baisiai persekiojo. Žydams-gi leidė įsitaisyti šiules, leidė gyventi kaimuose...mokinti vaikus savo kalboje. Užtai nestebėtina, kad nihilizmas plinta, raštai kurstą žmones vaikščioja plačiai, ir ciesorius nebeturi ištikimų žmonių. No. 12: „Turi pareiti laikas, kada visa Maskolija papluks kraujais netik vainomis svetimomis, bet ir naminėmis“, mes lietuviai turėkimės už rankų ir parodykime „liepsną“ prie nuvargintos tėviškės (suprask: Lenkijos).

Norint toje ištraukoje yra dvejetainį kartą paminėti lietuviai, tai visgi skaitant žinias „iš po Maskolijos“ visatinai randame lenkiškąjį tėvyniškumą prie kurio lietuviškasai testi priekaba, lengvai atsegama. Išrašytieji žodžiai rodo parodo truputį politiško karščiavimo redaktoriuje, bet šimtą sykių būtų geriausia, kad jo kiti raštai būtų ugningesni, negu tie, kurie garbina nihilizmą, o lietuvių nei įmokina, nei sumulkiną.

Ištiesų, žingeidu bus matyti, kaip lietuviai mano apie darbus rėdytojaus ir kaip jie apreiškia savo tėvynės meilę.

Jau No. 1 randame pradžiugimą iš to, kad atsirado lietuviškas laikraštis.

„Ura, ura! visi šaukiam,
Tegul girdi visas svietas,
Kad mes susilaukėm
Skaityt lietuviškas gazietas“ Amerikoje —

klykauja dainius.

Arba No. 2:

Linksmas dienas apturėjom,
Kad „Gazietą“ paregejom,
Kuri kaip saulė teka,
Tikrais žodžiais į mus šneka.
.....
Mūsų seniai daug kentėjo,
Nes nuo amžių negirdėjo,
Kas tai gazietą skaityti,
Apie viską išmanyti.
O mes galim linksmi šokti
Ir ant nieko neatboti,
Nes turim savo gudrybę:
Tai yra — gazietos šviesybę.

Kada vieni taip džiaugėsi pamatę lietuvišką

laikraštį, kiti į jį skersai žiūrėjo. Jau No. 4 redaktorius šneka apie trikinimą jo darbų. Labjausiai „du šikšnosparniu“ jam nori suardyti pasisekimą, ir suvėlinę išleidimą ketvirto numerio. No. 6: jis šneka apie liežuviavimus pavydūnų, kurie norėtų suėsti „Gazietą Lietuvišką“ — taip tai daro „maskoliški špiegai“. No. 13: Lietuvninkai! mažai turiu skaitytojų, savo pinigų pridedu leidimui laikraščio. „Nesitikėjau, kad lietuvninkai taip yra atšalę ant skaitymo, nepameta savo senoviško aklumo, kuriame jų proseniai ir seniai gyveno“. „Per mokslą pasikėlė visos tautos ir numetė jungą nuo savo sprandų“. Mūsų-gi lietuviai netik neskaityt laikraščio, bet jį išjuokia ir apdraudžia kitus, kad jo neskaitytų... matai, kad yra „papratę nuo seniai būti po botagu ir kad kas jodytų ant sprando“. Norėjau prieš svietą parodyti, jog yra lietuviškoji tauta, bet lietuviai atšalę miega. Kiti glaudžias į draugoves, eina turtingyn ir akilyn, mūsų lietuviai bėga nuo vienas kito, eina į karčiamą ar kortomis muša, o kningą skaityti nėra laiko. Juk laikraštis lietuviui didelę naudą atgabentų, nors jis pradžioje yra silpnas, „nelyginant kaip kūdykis“. Jaigu neperdidelis skaičius skaitytojų, turėsiu liauties išleidinėjęs... Ką-gi ant tokios redaktoriaus kalbos sako lietuviai?

M. J. A. (ndriukaitis) iš Shenandoah, Pa. klausia No. 9, dėlko lietuviai taip atlėžę yra ir neskaityt laikraštį, „pasirodžiusį kalboje mūsų senių ir prosenių“; ar tai jie pervirto į „lenkus, anglus ir t.t.“ Ne! ar tai tikėtinas daigtas, kad jaučiui numuštum ragus, o paskui „jį kiaule vadintum?!“ O vienok tokių „jautukų“ yra, kurie sako: „Kam man tie laikraščiai“... Kad skaitytum laikraštį, tu gudrinčiau paikas, tuojau stotum kitokis, išnyktų tie tavo klaidūs sapnai iš galvos ir ta gazieta išgydytų tave sužeistą ir tavo pusiau įpuvusią išmintį“... Visi siųskite pinigų, kas norite ir galite skaityti, užtai, lietuviai, apturėsime šlovę nuo visų tautų, kad mes išvartyti nuo maskoliaus uždėjome savo raštą lietuvišką tame valname Amerikos kampe“...

A. Budišauskas No. 13 sako: Žiūrėkite į žydus, vokiečius ir kitus, kaip jie laikosi vienybėje, ir matome, kad jie eina augštyn, bet ne žemyn, o mes tiktai kaip sargai velniškų darbų vienas kitą apšnekame, išmintingesniais statomės vienas už kitą; nors daug išmanome... laikymės kupetoje, laikraštis mus apšvies, o savo laiku sugrįžę į Lietuvą turėsime ka daug pasakyti, apšviesti ir pamokinti mūsų tamsybėje brolius“.

Iš Pittstono rašo No. 14 M. Kašula: Būtų buvę galima Lietuvoje įtaisyti laikraštis, betgi negalima buvo „nieko padaryti per lenkus, brolius mūsų, užtai kad iš lenkų buvo visi valdonai ir laikė Lietuvą už tamsius ir mulkius, pateko Prūsui Lietuva ir paskiaus Maskolui, kuris ir dabar ją laiko ir vargina mūsų tėvus, brolius... ir neduoda jokio akims šviesumo“. Čia (Amerikoje) įgiję laikraštį neduokime jam prapulti. Reikalinga mums lietuviška spaustuvė, ji atmuš mums įvairias kningas, iš kurių pasimokins mūsų vaikai...

Bet ir iš Europos pasiskelbė lietuviai. Pvd. Jonas Šprunga iš Londono No. 7 rašo tarp kitų dalykų: „kada pamatėme jūsų „Gazietą“, rodosi, kad svietas atsimainė... Netikėtas yra mums tas raštas, kuris duok Dieve kad užsilaikytų ir vaikščių tarp mus brolių lietuvininkų po visą svieta, nešdamas mums žinias. Silpna yra toji gazietukė, bet nedvyvai, suprantu pats, kad kožnam sunki yra pradžia... Stengkitės tvirtai užlaikyti ją, kad galėtumėte prieš visą svieta pasigirti su savo liet. gazieta... Kokia tai šlovė būtų lietuvininkams... jau niekas nedrįstu pasakyti, kad gyvename tamsybėje.

Į No. 11 rašo iš Paryžiaus Čiuderiškių Mikalojus (M. Akielaitis): Yra Prūsiose keletas liet. laikraščių, bet tie nori prūsiškius lietuvius paversti į vokiečius; nemėgia juos skaityti tikriejie lietuviai. Rašytojas pabara „Liet. Gaz.“ už nešvelnią kalbą ir daugumą svetimų žodžių ir stoką „teismos lietuviškos rastrėdos“. Kūną, taip šneka jis toliaus, svetimatčiai gali užmušti, bet ne dvasią, mes tapę svetur liuosais, mokėjime tą liuosybę naudoti „augindami ir didindami tą gražų raštelį, paskirtą apžvalgai lietuvių kalbos, papročių ir būdo“. Bene „įveiksime ištrėmėliai ant Amerikos žemės įstatyti liet. draugystę, kuri taps sarginė lietuviškų daigtų. Ta draugystė, ta kuopa lietuviška, keliaudama keliu gazietos, pastatys liet. grinčias su liet. kerčiomis ir iškels liet. ikurtuves, pagal senovės būdą ir liet. sodnai su obuoliais, grūšiomis, liepomis ir beržais apgriežs liet. grinčias į liet. kaimus sustatytas. Iš liet. kaimų išaugs liet. valsčius ir pavietas“. Įgysime miestą, pasistatysime liet. bažnyčią ir „mokinyčią“, kur vaikai „pereis liet. bylėną, supras liet. dainyną ir nerte nurers ing žinių žinyčią“. — Lietuviai turi tikslai su lietuvišiais tuoktiesi, nes „koki motyna, tokie vaikai“, tikslai gryn lietuviai galės „laikite užlaikyti ir sarga sergėti“ Lietuvėlę - tėviškėlę. Laikytiesi drauge turi lietuviai, lenkai, latviai, rūtėnai, nes tos gentis „sutaikė tarp savęs draugybę ir per ilgus amžius viename audvietyje gyvenimą vedė“.

Ir išties anuomet Amerikos lietuviai buvo užsimanę statyti lietuvišką bažnyčią, tikslai ne dėl tėvyniškumo. Viskas pasireiškins iš dviejų raštų, tilpusių „Gazietoje“.

No. 5: Lietuviai Šenandorio (sakos esą jų į 600) reikalauja liet. kuningo, kurs pamokslą ir spavėdį atlikti galėtų lietuviškai; tame dalyke taria gerai būsią reikalauti nuo archivyškupo; jaigu šis jų neišklausytu, reikėtų klabinti pas kardinolą New Yorke, o galiaus, reikalui priėjus, pasiekti ir Romą, „nes negalimas daigtas, kad taip žmonės gyventų“. Auginate vaikus, o kas iš jų bus, kas išaugs, jaigu nebus išmokinti tikėjimo? O kas juos mokins? Tėvas yra tikslai svečias namie, o motyna neturi tiek laiko arba pati nemoka. Vietą tėvo ir motynos turis pavaduoti kuningas ir atvesti į kelią, kuriuomi turi visą amžių vaikščioti. Kuri dabar

turite kuningą? Turite užtiesą, bet jūs jo nesuprantate, o jisai jūsų“.

New Yorke ir Brooklyno lietuviai No. 8 pagiria Šenandoriečius už tai kad jau padavė prašymą kardinolui, norėdami gauti liet. kuningą ir bijodami „į pagonus pavirsti“; jaigu-gi kardinolas juos paniekinsias, tai šie padėsią nusiųsti savo žmogų į Romą dėl pasiguodimo pačiam popiežiui. Barasi-gi ant šenandoriečių, kurie klauso lenkų kuningo, kurs nepriimas į bažnyčią šv. Jurgio draugystę. „Nesuprantame, kodėl tai taip yra, mums rodosi, kad šv. Jurgis lygiai toks šventas, kaip ir kiti, ag ne pagonis, kad būtų į bažnyčią nepriimtas“. — O jūs įmokate jam piningus apmokėjimui skolų bažnyčios. „Kiba jūs, broliai mieli, iš proto išėjote, smagenų neturite, duodate sau skūrą nuo mūsų nutraukti, ag jau tas kuningas su savo špiegais jums marškinius nuvilks, dabar dar nori ir skūrą nulupti... Geras ir gražus tai yra davadas meilės lenkų kuningo į lietuvius, ar jūs nematote?.. Jūs, broliai, nesiduokite, nuskrėskite nuo tų dalykų, o eikite toliaus jieškotų teisybės, o ten, kur jus atskiria, turite atsiskirti“.

Čia redaktorius nuo savęs teisinasi, kad kiti paskaitysią jį už maskolišką šnipą, kadangi jis talpinas raštą, kurs parodo geidimą atskirti lietuvius nuo lenkų, bet jis nekaltas, kad čia lenkai klastą daro; tai matydamas, jis teisybę užtylėti negalįs, nors pats būdamas lenku, „trokštąs, kad vieni kitiems paduotų ranką ir gyventų kaip broliai vienos motynos“. Ėmė visgi ilgas laikas, iki šenandoriečiai atsikratė nuo lenkiškojo jungo.

Tarpan tėvyniškų raštų turiu patalpinti *Kelis žodžius apie tavorščystes* A. Zeytz'o, No. 10 Lenkuose — sako jis — visiems yra žinomos taupymo draugystės, į kurias darbininkai uždirbę pasideda skatiką, o reikalui atėjus atsiima. Varšavoje draugystė šv. Roko turi savo ligonbutį, į kurį priima tuos, kurie pirm apsirgino mokėdavo mažą mokesnį, gerai ten prižiūri ligonį, iki jis išgyja. Apsirgusius keleivius į Čenstakavą apilankytų „stebūklingąją vietą“ gelbėjo tam tikra draugystė. Typografai ir kningų rašytojai beveik visi nuolatos turi savo draugystes. Kitos-gi draugijos renka piningus apšvietos tarp žmonių platinimui. Amerikoje anglai, vokiečiai ir žydai įsirašo į daug draugijų iš sykio ir kad jiems pasitaiko liga, tai gauna kas savaitė 20, 30 ir 50 dolarų; o kam mirus, našlė gauna į 1000 dol.; ar-gi tai jai nesmagi pagalba, ar ką? Kožnoje parapijoje yra įtaisytos lenkiškos ir lietuviškos draugystės; visi darbininkai turėtų į jas įsirašyti, labjausiai tie, kurie neturi pačių, taigi ir ligoje pasiliktu be prižiūrėjimo. Draugystė duos ir sargą, prižiūrėtoją, kilus nelaimėi. Nors kas mėnuo reikėtų brangiai į draugystę mokėti, užtai nelaimėje dvigubai ar daugiau prisėina prakišti. Svetimi matydami, jog ir mes lietuviai turime tokias draugystes, nemąstaus, jog stovime žemiaus jų. Riškimės į krūvą, ir duokime tuomi atrodymą, jog mes, išvaryti iš tėvynės, esame ir būsime gyvi, paro-

dysime kaip kokią gvardiją, gatavą stoti į karę kas valanda. „Norint motyna silpna, vienok vaikai jos balsą girdi nors už marių“. Tokios spėkos bijo mūsų priešai (ans 'degutas' — maskolius ir 'pasmirdęs vokiečys'), bet „tegul žino, kad norint per savo raštus palaidojo mūsų motyną, bet ji gyva, o jos vaikai gatavi stoti jos apgynime“.

Čia regimai šv. Pranciškus tam brostvininkui įpylė gana rūstybės ir pakerštingumo į tulžį. Kaip karštas jis pliaukšteli botagu ir lenkams per bikšes. Antai No. 16 jis sako: „Neleisime, kad žmonės mūsų būtų lenkų persekiojami, gana iki šiam laikui kas buvo lietuviško,

tai viskas paniekinta...“

Taip tad matome, jog lietuviai ir Amerikoje visiškai skiriasi nuo lenkų, nors lenkai norėtų, kad lietuviai glaudžiasi prie jų ir dingtų jų tautoje. Tiksliai vienybė tarp pačių lietuvių yra menka. Ir teisybę už tą rašo M. P. Kasakauckas No. 16: „Kur yra vienybė kur meilė broliška (tarp lietuvių)?.. Lietuvinkai neturi vienybės ir išsklaidyti, kaip žydų bitės... Jie tiksliai šaukia, kriokia, o nes vienas nieko neišmano, nes užpečkyje užaugo, nors bent truputį pagyvanę Amerikoje, stotasi didžiausiais mokintojais svieta“.

(Užbaiga sekančiame n-ryje.)

Gera proga išmokti jureiviauti.

Atkreipiu lietuvių jaunuomenės atidžią į jureivijos mokyklas, čion Amerikoje beėsančias. Nors lietuviai gyvena Baltijos pajuriuose, tačiau jurės jiems veik svetimos pasiliko. O kiek čia galėtų atrasti mokslo, paskui uždarbio gyvenime jaunikaičiai, kurie mėgsta darbu tyram ore! Nei nejaustų mūsų tauta, kaip greitai laiku įgyti galėtų pamokintus jureivius, kurie ateityje tėvynei galėtų daug labo padaryti. Sekkime bent latvių pavyzdį! O proga turime neblogą, jaigu tik sumanūs pasirodysime. Štai kame dalykas:

1874 m. kongresas apskelbė aktą paraginimui steigti viešas jureiviams mokyklas: jaigu raštu pareikalautų kokios nors valstijos gubernatorius, tai tinkamas laivas iš kariškojo šalies laivyno su visokiais navigacijos prietaisais, kningomis ir t.t. turi būti paskirtas labai nautiškos mokyklos, kuri galima įrengti viename šių uostų: New York, Boston, Philadelphia, Baltimore ir San Francisco.

1889 m. Pensylvanijos legislatūra nutarė paskirti komisiją direktorių nautiškajai mokyklai, kurioj vaikinai iš šitos valstijos įgyti galėtų jureivijos mokslą ir praktiką: 3 sąnarius skiria gubernatorius ir 3 Philadelphijos miesto galva. Komisija aprūpina tokią mokyklą visu kuom, kas reikia: duoda mokytojus, prižiūri grosą, duoda kningas, prietaisus ir t.t., ir pasiunčia mokinius kelionėn aut jurų laive, gautame nuo laivyno ministro.

Pirmu tokiu laivu buvo žėglialaivis *Saratoga*, kurs po 18 metų tarnavimo perseno ir tapo atstatytas, o jo vieton paskirta *Adams* didesnis laivas, varomas ir žėgliais ir garu. Tasai daug geriaus tinka mokyklos reikalams.

Nestebėtina, kad daugelis jaunikaičių pasinaudojo tokia proga pasimokimui ir diduma jų šiandien oficeriauja ar kapitonauja ant laivų visokiose jurėse. Šiandien be ypatingo pamokymo nei negalėtų leistiesi jurėsna; juk reikia žinoti jureivio pareigas, išmanyti garo mašinų konstrukciją, jureivijos įstatymus ir kitas oficerių pareigas aut jurės.

Pensylvanijos nautiškoji mokykla prirengia vaikus ant oficerių Amerikos pirklybinio laivyno. Tolygias mokyklas randame Bostone („The Massachusetts Nautical School“) ir New Yorke („The N. Y. Nautical School“). Rūds turime taipgi Nautiškąją Akademiją Annapolyje, bet toji prirengia oficerius kariškiems laivams ir mokslo kursas ten yra visatinesnis, patenkantis 4 metus; šitos-gi mokyklos labiau yra praktiškos, nors turi siauresnį lauką, ir jų kursas užtrunka tik 2 metu.

Kaip sakyta, mokslas ant laivo patenka 2 metu ir atliekamos esti 4 kelionės į svetimas šalis. Pirmoj ir antroje kelionėje mokinys švarina laivą, nudažo jį dažais ir tvarkos žiūri, dirba apie lynas ir žėglis, kurena pečius, susipažindina su katilais ir mašinerija ir mokosi apsieiti su visokiais prietaisais. Trečioje kelionėje jis labiaus užsiima navigacijos ir inžinerijos klausimais. Galiaus ketvirtoje kelionėje mokiniai pastatomi žemesniais oficeriais ir gauna valdyti laivo dalis, komanduoja jureivius, aliejuotojus ir t.t., jie manevruoja laivu po žėgliais (vyresniems prižiūrint), ima komandą ant tilto po garu ir esti užvaizdomis mašinerijų grinėjoje. Šiaip atliekamu laiku mokosi iš kningų. Užtai netinka čia vaikinai, nemėgstantis sunkaus darbo ar ant dėnio ar kurenamoj trioboj, ir juo artyn eina pabaiga mokslo, juo daugiau esti nuo jų reikalaujama jėgos, drąsos ir lavumo. Reikia klausyti perdėtinių, idant pats tokiu tapęs, mokėtų grosą užlaikyti.

Reikia, kad įstojantis ton mokyklon būtų pabai-

gęs Suvienytų Valstijų 'grammar school', bet žinoma, kuomi daugiau kas mokslo turi, tuomi geriaus tinka į oficerių vietą. Vaikiniai priimami tarp 16 ir 19 metų amžiaus, nes jaunesni nesupranta išnašumo tos mokyklos.

Vaikinas, perėjęs tą mokyklą, įstoja tarnystėn pirklybos laivyne; atsiranda ir tokių, kurie dar 21 metų nesulaukę, tapo oficeriais ant didžiųjų garlaivių.

Laivo oficeriai, kurių tarpe vienas yra chirurgas, esti mokytojais; paprastai jie parenkami iš atsižymėjusių mokintinių. Laivas turi savo lignonbutį ir aptieką. Svaiginanti gėrimai čion uždrausti, lyginai kaip palaida, bjauri kalba. Valgis geras, papročiai sureguliuoti, sveikata prižiūrima. Gyvenimas čion nėra lengvas ir tinginiams čion ne vieta.

Mokyklos laivas jokiu būdu nelaiiko 1) vaikinių blogo elgimosi ar nedorų papratimų, 2) neprisilaikančių mokyklos grosos, 3) nesimokinančių iš tingėjimo ar nerūpesties ir 4) dvasiškų atliekuonių. Tokie esti paliuosuojami tuojaus, kaip tik laivas spėja sugrįžti iš kelionės namon.

Kelionės atliekamos esti Atlančiu, aplankomi uostaj Europoje ir Vakarinių Indijų; vaikiniai išleidžiami ant krašto svetimose šalyse iki sutemų, žinoma — pamainais.

Vaikiniai nuo 16 iki 19 metų amžiaus, turintys ant rašto tėvų ar globėjų leidimą (kurie turi būti Pennsylvanijos ūkėsais ir rezidentais) esti priimami: 1) jaigu yra sveiki (juos peržiūri laivo chirurgas), 2) jaigu jie linkę yra prie jurininkystės ir stoja mokyklon iš savo dėkos, 3) jaigu jie gero pasielgimo (tai paliūdyti turi du patikėtini ūkėsu), 4) jaigu moka gerai, be klaidų, skaityti ir rašyti, angliškai kalbėti ir turi gerą pažintį decimališkos bei nuotrupinės aritmetikos ir 5) jaigu įstengia nusipirkti reikalingą apvalkalą, kuris atseina iki \$65 (dviem metam). Beto linkėtina, kad vaikiniai įgytų dar šiaip išveiginę uniformą, vertėje maždaug \$ 15.

Vaikiniai gauna uždyką valgi, patalinę ir mokslą; tik reikia turėti savas drabužis, šiek-tiek piningų praleidimui (nors ir be tų bėdinesniejie gali apseiti) ir turi geroj tvarkoj užlaikyti savo dantis. Kieno dantįs iškirmyję ar išpuvę, turi susitaisyti pirma negu taps priimtas mokyklon.

Kas turi išteklių piningų, pasideda pas superintendentą, kurs duoda sulig reikalo, atkeliavus svetimon šalin.

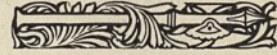
Tolygiai geros mokyklos dar yra užlaikomos New Yorke ir Bostone, kaip jau minėjome.

Aplikacijas įstojimui gali gauti tėvai ar globėjai vaikinių, ar patįs atėję, ar par laiškus, nuo *Board of Directors, Pennsylvania Nautical School, No. 16 N. Delaware Ave., Philadelphia, Pa.*

Taigi, vaikiniai, eikite į minėtas jureivijos mo-

kyklas ir, patįs prasilavinę, neužmirškite patarnauti lietuvių tautai. Proga turite gražią!

J. Šl.

Ar męs tylėsime?

Triūkšmingi apvaikščiojimai 40 metinių sukakusių nuo pradžios mūsų išveivystės Amerikon užsibai-gė. Tais apvaikščiojimais, teisybė, daug padaryta: su-kelta ne vieno žmogelio geresni jausmai, ne vienam se-nam jau išveivui priminta jo tikroji tėvynė-našlaitė, parodyta svetimtaučiams, jog lietuviai yra ne tik pa-geidaujama Amerikoje spēka sunkiems ir pavojingiems darbams atlikti, bet ir geri Suv. Valstijų ūkėsai, ku-riais galima pasitikėti.

Padaryta dar daugiau: surinkta žymi piningų suma mokyklų vadovėliams išleisti. Is to atžvilgio niekas ant mūsų, amerikėnų, rūgoti negali; mums rūpi tėvynėje pasilikę mūsų broliai, męs atjaučiame apšvie-tos stoką, todėl noriai dėjome sunkiai uždirbtus skati-kus paminėtamjam tikslui. Atskaitos, tilpę tūluose mūsų laikraščiuose, parodo, kad nepragaišo veltui energija tų žmonių, kurie triūsė, apvaikščiojimus reng-dami.

Žinodami, kad surinkta piningai išleidimui, męs žinome taipogi, kad keletas metų atgal tai pavienės ypatos, tai ir atskiromis kolonijomis Amerikos lietu-viai aukavo piningus ir skelbė Europos laikraščiuose konkursus įvairių vadovėlių pagaminimui, k. a.: arit-metikos, geografijos ir t.t.; žinome, kad ir teisėjų ko-mitetas suorganizuota, į kurį skyrė sąnarius aukauto-jai ir Europos laikraščių [pvzd. "Vilniaus Žinių" ir "Liet. Laikraščio"] redakcijos; toliaus žinome, kad šis tas to komiteto jau išrinkta spausdinimui — tik lau-kiama piningų. Piningai atsirado; jais bus galima iš-leisti bent kelis puikius ir gerus vadovėlius ir bene daugiau, negu minėtasai komitetas yra išrinkęs.

Kyla tatau klausimas, kaip jie bus išleisti.

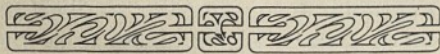
Girdėjome klerikališką Europos lietuvių laikraš-tiją reikalaujant, kad vadovėliai būtų išleidžiami po artima mūsų dvasiškijos priežiūra; kad tuose vodovė-liuose pirmutinė vieta būtų pavesta religijai, o tolimes-nės — apšvietai. Gi tos-pat pakraipos laikraščiai Ame-rikoje buvo beužsimaną vadovėlių klausimą taip pa-statyti, kad prie jų rengimo, o jai ne, tai nors ir prie peržiūrėjimo prieš spaudinsiant, būtų prileistos Ame-rikos lietuvių jaunajai kartai lavinti rengiamos "se-selės"!

Žinoma, iš anksto spėti, kad taip ir bus, kad vi-są dalyką paims į savo rankas mūsų dvasiškija, bene būtų par drašu ir ankstyba; vienok pretenzijoms esant negalima tylėti; reikia pasakyti, kad męs to nenorime,

kad jau dingo tie laikai kuomet dvasiškija vadovavo mūsų mokyklose, kad mums jau laikas atsikratyti įtek-mės dvasiškijos, kuri 500 metų mus 'lavino' ir 'auklėjo' ir atvedė iki dabarnykščiam "apšvietos" laipsniui. Mums svarbus yra principas, kad mokykla nėra reli-gijos platinimo vieta, nėra tai sakykla; mokyklos už-daviniai yra daug platesni ir jokiū būdu negali eiti greta su religijos uždaviniais. Mokykla turi išauklėti žmogų taip, kad jis būtų užtektinai prirengtas gyvenimui ir kovai už duonos kąsnį ir geresnę ateitį sau bei būsiančioms gentkartėms; mokykla turi apšarvoti žmo-gaus protą žinios šarvais. Religija to nepačaro; ji, iš vesdama mintį į svajonių laukus, suklaidina ją, ati-traukdama nuo to, kas šiandien, dabarties surėdyme, yra žinotina, t. y. nuo reališkų gyvenimo klausimų. Šiandieną jau nebe ta gadynė, kuomet ant religijos ry-mojo veik visa draugijinė tvarka; dabar skaudžių bei painių ekonomiškų klausimų gadynė, ir religija, kuri mus nuo jų atskiria, yra mūsų ateities priešas. Kitaip ji elgties negali, bent tuom tarpu, nesa, kaip visados, taip ir dabar, eina užpakalyje pažangos, lenkiasi prieš spēką, nors ji būtų nedoriausia, užtaria skriaudas da-rančius ir skriaudžiamųjų akyse apgina skriaudikus, kitaip sakant, yra ištikimas neteisybės advokatas. Tad, priimdami jos pasisiūlymą į mūsų mokykloms rengia-mus vadovėlius, ketinamus leisti už mūsų sudėtuosius piningus, netik neatnešime naudos sau ir savo broliams, bet prisidėsime prie pažangos stabdymo.

Kas-kas, o Amerikos lietuviai būtinai privalo atsiliepti šiame klausime ir rimtai išreikšti savo nuo-monę, nesa jie išleis tuos rankvedžius, o jai jie išleis, tai turi žinoti, ką išleidžia. Pagal teisybę, ne dvasiški-jos ir ne "seselių" dalykas rengimas bei tvarkymas va-dovėlių; jų dalykas — 'dūšių ganymas'. Vadovėlių gi klausimas turi būti pavestas mūsų pažangiems moky-tojams, kurie, neabejojame, sutiks su mūsų nuomone, kad religijai išguldinėti yra bažnyčios, o ne mokyk-los.

V. as.

Mokyklų kova Prancuzijoje.

Paskutinioju laiku Prancūzijoje aštriai kovo-jama už pakraipą rankvedžių mokykloms. Kuningai skelbia, kad dabartiniai rankvedžiai labai kensmingi jaunimui, užtaigi jie geidžiajų vieton savuosius pa-kišti. Laikraščiai *Siecle* ir *Action* pasirūpino kuningų rankvedžius perkratyt kad paveizėjus, ar jų veikalai ištikro jau tokie geri. Ir ką jie rado? Štai paveizdan, kuningų "Prancūzijos Historijoj" melagingai sakoma, būk tūlas anglų papirktais teismas pasmerkę

Jeanne d'Arc sudegimui. Vienok jie šventai tyli apie vyskupo Cauchon'o ir kitų jezuitų darbus. Reformacija yra trumpai šitaip aprašoma:

"Lig XVI metšimčiui visos vakarinės Euro-pos šalys buvo katalikiškos; jos klausė popiežiaus ir pripažino jį Kristaus įpėdiniu ant žemės. Vienok Franz'o I laiku atsirado nedoras vienuolis Liuteris; jis pasipriešino popiežiui. Kad apsigynus nuo užpuolimų, jis paliepė dvarininkams užgriebti dievnamius ir vie-nuolynus. Tas naujas mokslas sukėlė bėdnuosius prieš turtinguosius. Liuteris paliepė turtingiems bėdnuosius išpjauti. Tokiu būdu išžūdyta su viršum 100.000 žmo-nių."

Toje pačioje kningoje randama taipgi Baltramie-jaus Nakties aprašymas. Jame sakoma, kad katalikai šitas žiaurias skerdynes priskaito Katarinai iš Medici Melin'as, kito istoriškojo laisvomsioms mokykloms veikalų autorius, sako, kad bažnyčia žiūri į šitą atsiti-kimą su didžiu pasipiktinimu. Kad popiežius, apturė-jęs žinią apie Baltramiejaus Naktį, užgiedojo Romoje "Te Deum", liepė sukurti ugnis ir atmušti piningą to atsitikimo paminėjimui — apie tai autorius nei žodžiu neprasitaria. Kad žūdytojais Jacques Clement ir Ravai-lac buvo vienuoliai — taipgi nėra minima. Melin'as "puikiai" aprašo Nantes Ediktą ir tuos atvertimus [conversion] par prievartą:

"Kuningija visiškai nereikalavo nuo Liud-viko XIV Nantes Edikto panaikinimo: jai sma-giau buvo matyti perėjimą iš vieno tikėjimo ki-tan tyliai ir iš persitikrinimo, bet niekad par prievartą."

Tyliai ir iš persitikrinimo — nēr kas sako, gra-žiai paaiškinama katalikų jaunimui protestonų išguji-mas! Kova Vokietijos su Prancūzija iššaukė tai, kad visa kova buvo atlošta Zuavu po Charette'o vadovys-tę, o tuom tarpu apie Gambettos, Chanzys ir kitų dar-bus jokio paminėjimo nėra. O-gi jezuitų ir šventavie-čių La Salette bei Lourdes svarbumas išaiškinta labai giliai.

Visi tie dalykai yra rašomi, kad užslėpus kata-likų bažnyčios dėmę, ir šiuose reikaluose pripažista-ma tolerancija. Bet vienuoliai Dom Ancel ir Manrel sa-vo Prancūzijos Historijos aprašyme aiškina, kad Katari-na iš Medici pasistengė palengvinti įstatymus prieš Re-formaciją ir įvesti šiokią tokią toleranciją. Bet reikia pagailėti, kad ji tai padarė. Iliustracijai privesiu šiuos kelis Guillomere'o žodžius:

"Katalikų tikėjimas yra Dievo įkurtas. Manymas, kad visi tikėjimai geri lyginas pripa-žinimui, kad nėra jokių falsifikuotų piningų."

Ar nereiktų pačiai valdžiai perkratinti kleri-kaų rankvedžiai? Gal Briand'as, ministerijos pirmi-ninkas, tai ir manė, kuomet pasakė katalikams: "Bū-

kite atsargus! Jaigu jūs norite įsiveržti į mūsų mokyklas, tai mes pirma įsiveržšime į jūsų!“

Keistutis Šliupas.

Kritika ir Bibliografija.

Kiek senovės Graikai ir Romėnai prisidėjo pastumėjimui gamtos mokslų priekyn? Iš visokių autorių sulasė *Jonas Šliupas*, M. D. 1909 m. Turtu ir spauda „Lietuvos“, Chicago, Ill. 89 pusl.

Pats antgalvis pasako apie veikalo įtampą. Kningelėje randame sekančius skirsnius: Astronomija, Matematika, Medicina, Zoologija ir Botanika, Geografija ir De rerum Natura. Šiose skirsniuose gerai jau mums žinomas iš savo raštų autorius atvaizdina berods trumpai, bet užtektinai aiškiai minėtųjų gamtos mokslų šakų plėtojimos nuo tos gadynės, kuomet graikai ir romėnai pradėjo atsižymėti moksle iki krikščionijos pradžia.

Kningelė nėra didelė, bet surengta rūpestingai, su tikru išigilinimu į aptariamuosius dalykus ir bene bus tai vienintelis šios rūšies raštas mūsų literatūroje. Teisybė, Dras J. Šliupas neturi 'lengvos' plunksnos, arba, kitaip sakant, rašo gana sunkia kalba, vienok neabejojame, kad ir ši kningelė, kaip ir daugelis jo raštų, neilgai tetrukus, pasplis po žmones ir atneš jiems nemaža naujų žinių ir naujo supratimo apie gamtos mokslų plėtojimos.

V. K. R.

Ateities Surėdymas, pagal A. Bebel'į parašė *Z. Aleksa*. Turtu ir spauda „Kovos“. 1909.

Ši kningutė išdėsto A. Bebelio kningos „Moteris ir Socijalizmas“ vieną skirsnį „Visuomenės socijalizavimas“. Išdėsto labai sutrumpintai, kelis syk trumpiau kaip originale. Tačiau Bebelio mintį šiaip-taip sugauna. Tik tas yra skirtas, kad Bebelis savo spėjimus apie ateitį įvairiai ir plačiai argumentuoja, gi *Z. Aleksa* ne vieną dalyką palieka, kaipo įtikėtiną tvirtinimą, lyg dogmatą, arba parenka ne gana reikius darodumus.

Parašyta kningutė nelabai rūpestingu „agitatyvišku“ stilium. Santaikoj nemaža rusicizmų.

Kl. J— is.

Kodėl streikus pralaimi? Kaip išlaimėti? Angliškai parašė *William E. Trautmann*, autoriui leidus vertė *A. Baltrušaitis*. 1910 m. Pittsburg, Pa. Spauda ir kaštai „Dilgėlių“. 41 pusl. 10¢.

nedidelė, bet dailiai išleista kningelė. Lengvai parašyta; suprantamai, nors agitatyviškai ir paviršutiniai, aptaria streikų klausimą. Paskutinis kningelės sakiny:

„Jaigu tu nori laimėti ir įvykinti savo tikslus, tai organizuok tą neužsiganėdijimą, išsirašyk į organizacijas, kurios skelbia šią programą, paremtą ant mokslisų, istorisų ir pramonisų gyvenimo faktų... būk liuosas savo noru ir pasielgimu. Tokia organizacija yra Pasaulio Pramonijos Darbininkai (Industrial Workers of the World).“ —

liūdyja, jog jos autoriui rūpėjo agitacija už Industrial Workers of the World, o ne teoretiskas streikų klausimas.

Kningelė yra skaitytina kiekvienam darbininkui, kurs nors kiek mano apie dabartinį darbininkų judėjimą.

V. K. R.

Draugija No.37, Sausis 1910 m., Kaune.

Šitame numeryje pradėta spausdinti *J. Geručio* raštelis [pagal *E. Duplessy*] „Gerbenio ir jo giminių nuomonės“. Dalykas eis par kelis numerius. Pirmuose straipsneliuose „užkertama“ „mokytojų netikelių pramanyms“ apie žmonių paėjimą iš bezdžionės ir net iš kenguru. Darodoma, kad žmonės: ar juodi, ar balti, ar milžinai ar nykštukai — visi tėra kilę iš Adomo ir Jievos. Darodymai mandagūs, prieteliški ir... gyvių gyviausiai primena graikų sofistus. Tik sofistai, akis apdumdami, mokėjo logiškai ir galus suregsti, mūsų-gi rašytojas to nesugebi. Visa jo pasaka suglausta išrodo taip: įvairių rūšių žmonės daugiaus yra panašūs viens į kitą, negu į bezdžiones — ergo visi žmonės kilę iš Adomo. Tokio logiškumo darodymais netol tevažiuosi. — Sekančiame straipsnyje „Smagenų fortepionai“ tiek pat gudriai aiškinama visai neišmanančiam psichologijos Garbeniui, kad išpūdžių asociacijos įvyksta dėlto, kad žmogaus smagenyse tupi siela [dūšia]: „kaip gelumbė niekam nederėtų be siuvėjo, taip pat smagenis nieko nepasinaudotų garsais, kalbos leidžiamais, jei ten nesėdėtų siela“. Ir šič uždangalas puola. —

Toliaus numeryje, aplenkus nelabai teidomius „Kuningo vikaro užrašus“, telpa gražiai parašytas *P. Damijonaičio* referatas (pagal *J. Reichberg'ą*): „Liuosiejį šveicarai ir jų mokykla“ — bemaž kad vienutinis straipsnys, kurs puošia numerį.

P. Leonas savo rašteliu „Poetiškos Dainų Grožybės“ nori pakurstyt jaunuomenę, kad ji pamylėtų mūsų tautos dainas. Tik, deja! tiek sausais ir be pamylimo parašytais straipsneliais vargu bau galės ji būti pakurstoma. Šitame atvėjyje nepakeičiamas yra *Samogitos* puikus ir patrakiantis apie mūsų dainas veikalėlis. („Žinyčia“ No. 1, 1900 m.).

Skyriuj „Kalbos Dalykai“ *K. Būga* aiškina lietuvių sudėtinės pavardes ir vietų vardus. Darodo, kad

sudėtiniai vardai lietuvių kalboj yra paprastas daigtas. Baigdamas straipsnelį, pataria svetimus vardus linksniuot, kaip tai daro mūsų kaimo žmonės, taigi rašytine Mirbo, Ivanov, Baku (miestas), bet Mirbas, Ivanovas, Bakas. — Tačiau tas patarimas negalima priimti: rašydami vietoj Baku miestas — Bakas, įvestume didelę painiją. Aiškumas čia turi būt pirmoj vietoj.

Kl. J.

ŠIS BEI TAS.

¶ Amerikos moteris darbininkės.

Amerikos moterų savystovumas ir neprigulminumas yra žinomas visoje pasaulėje. Gyvenimo sąlygos tapo tiek sunkios, kad neturtingų tėvų duktė retai tegali būti be tam tikro apmokamo užsiėmimo; taip gi nevisada tokios mergelės tegali tikėtis ištekėti. — 1900 metuose Suvienytos Valstijos darė gyventojų sąrašą, kuris nepersenai apgarsinta. Iš to sąrašo matoma, kad iš penkių Amerikos moterų viena yra gyvenimo verčiama nuošaliai uždarbiauti. Viso prirokuota 5.007.069 moteris, išsilavinusios tam tikrose profesijose. Užėina čia nemaža daktarų, advokatų, pamokslininkų ir šiaip įvairių amatninkų. (185 kalvių, 45 mašinisčių bei pečkurių, 10 nešėjų prie geležinkelių, 5 jureives ir t.t.) Pastebėtina, kad iš to milžiniško skaitliaus (penkių su viršum milijonų) yra tik 97.500 moterų ištekėjusių.

1905 m. įvairiose išdirbystės šakose (123.708 darbavietėse) dirbo 588.599 moterų (greta 2.619.053 vyrų ir 90.167 vaikų), arba 18% visų fabrikuose dirbančių žmonių. Sulig atlyginimų už darbą matome nemažą skirtumą; moterų dirba 18% viso darbininkų skaitliaus, gi išmokama joms 11% tų pinigų, kuriuos apskritai išmokama darbininkams (visi vyrai gauna per savaitę \$29 240.287, arba 88%, moteris — \$3.633.381, arba 11%, ir vaikai \$312.023, arba 1%). Sekančios skaitlinės parodo, kaip nelygiai temokama darbininkams. Kur darbininkas vyras gauna \$10.00 — 12.00 savaitinio uždarbio, ten moteris uždirba \$6.00, vaikas \$3.46; o kad prie dabarnykščio technikos išstobūlinimo moteris atlieka tiek pat darbo, kiek ir vyras — abejonės negali būti; tad ir liudna matyti tą nelygybę atlyginime už vienodą darbą.

Neprošali bus sulyginus, kiek apskritai uždirba vyrai, moteris ir vaikai atskirose išdirbystės šakose. Vyrai uždirba (apskritai imant) į savaitę: prie korsetų \$16.99, fotolitografijoje — 16.68, stovylų ir kitokių dailių daigtų išdirbystėje — 16.45; laikodžių išdirbystėje — 16.16; moteris prie laikrodžių uždirba \$8.93. Terpentinos, smalos ir gumos viryklose uždarbiai mažiausi; apskritai emus, vyras uždirba \$5.23; šioje išdirbystės šakoje didžiūma darbininkų dirba sunkiausius darbus, gamindami žalią medžiagą, ir mažas žmonių skaitlius atlieka lengvesnįjį darbą prie mašinų; moteris, ku rr

prirokuota 392, uždirba 2 dol. 26c., žemiausis vaikų uždarbis — 1 dol. 84c. Prie stiklo vyrai uždirba 14 dol. 10c., moteris — 5 dol. 8c. ir vaikai — 4 dol. 22c.

Iš statistiškų žinių, paduotų 93 "Census Bulletin'e" iš tų pat 1905 metų, galima pastebėti, kad šiaurėje mokama už darbus geriau, negu pietuose, vakaruose geriau, negu rytuose. Paveizdan vyras: Naujoje Anglijoje gauna (apskritai imant) 8 dol. 52c., pietuose — 5 dol. 14c.; moteris N. Anglijoj — 7 dol. 23 c., pietuose — 3 dol. 77c.; vaikas N. Anglijoje — 4 dol. 45c., pietuose — 2 dol. 73c.

Iki vyrų darbininkų organizacijos nesusiartins ir nesusižinos su moterimis darbininkėmis, iki abiejų lyčių darbininkai nesupras, kad jų nelaimė ir skurdą gimdo nelygybė atlyginime už vienodą darbą vyrams ir moterims ir bendros varžytinės už vietą prie mašinų — vargiai tebus galima pagerinti darbininkų būvis.

¶ Iškur atsirado jurų vandens druska.

Žinoma yra, kad jūrų vanduo turi savyje daug įvairių draskų; jų esama apie pusketvirto procento viso jūrų vandens svarumo. Užtektinai galima suprasti, kiek jūrose randasi druskų, iš šio paveizdo: jai dėlei kokių nors priežasčių visas jūrų vanduo staiga išgaruotų, tai tiek pasiliktų ant dugno draskų, kad jomis galima būtų apdengti visą mūsų žemę antklode 30 sieksnių storio. Iškur ir kaip tos druskos atsirado, mokslas dar uesuteikė galūtino atsakymo. Nepersenai gamtininkas Ziusas iš Richthofeno apskelbė savo daleidimus, kurie labai panėši teisybei. Sulig jo nuomonės, jūrų vandens druskos yra vulkaniško paėjimo; jas turėjo išmesti vulkanai iš žemės vidurių, gi upės sunėšė į jūras. Žinome, kad vulkanai išmeta iš žemės daug gazų; po kiekvienam vulkano išsiveržimui atmosferoje daugiau atsiranda oxygeno, sierinių ir chlorinių gazų; paveizdan, pagal tam tikro aprokavimo, Kolumbijoje esantis vulkanas Purače kasdieną išmeta apie 80.000 svarų druskos rūkščių; Vezuvijaus krateris po kiekvienam išsiveržimui apsidengia balta blizgančia druskos luoba.

Vulkanai, tos skylės iš žemės vidurių į viršų, užlaiko nuolatinius susinešimus žemės vidaus su mūsų atmosfera, par tas skylės apsimaino gazai: iš viršutinės atmosferos dalelės patenka į žemės vidurius, o iš tenai ateina į atmosferą kitos dalis. Šiandieną tokių skylių, sulyginamai kalbant, nėra daug, bet senovės gadynėje, kuomet ant žemės nebuvo dar jokios organiškios gyvybės, tas gazų apsimainymas žemės vidurių su paviršiu turėjo būti nuolatinis; tuokart viduriniai žemės gazai, išsiverždami viršun, ant kietyn einančios luobos, išnešdavo daugybes įvairių druskų, kurias mes dabar užėiname jūrose. Sulig minėto mokslinčio nuomonės, visos tos druskos yra produktas mūsų žemės veikimų žiloje formacijos senovėje.

Vienok nereikia manyti, kad tas gazų apsimainymo procesas yra milžiniškas. Sulyginus jį, kiek tai yra galima, su mūsų žemės didumu, matysime, kad minėtasai procesas nėra labai žymus.

¶ Mokyklos Maskolijoje ir Suvienytose Valstijose.

Statistika mums parodo, kad kaip pradinių, taip vidurinių ir augštesniųjų mokyklų daugiausiai yra Suvienytose Valstijose. Sulyginus Suvienytas Valstijas su Maskolija, matoma, kad šioje viešpatijoje apšvieta randasi ant labai žemo laipsnio. Maskolijoje ant 1000 žmonių 723 nemoka skaityti nei rašyti, Suvien. Valst. — tikrai 107; (tuotarpu Belgijoj — 2, Vokietijoj — 20, Prancūzijoj — 21); pastebėtina, kad Maskolijoje nemokančių skaityti ir rašyti daugiau moterų (ant 1000 — 869) negu vyrų (ant 1000 — 707). Maskolijoje pagal kilmę šiaip pasidalina žmonės, nemokanti skaityti rašyti (analfabetai):

Iš 1000 žmonių analfabetų:

bajorų kilmės	289.
dvasiškųjų šeimynų nariai	277.
pirklių ir miestelėnų	592.
valstiečių	815.

Pagal statistiką, Maskolijoje 1904 m. buvo 90.727 pradinių mokyklų*) [tame skaitliuje 43.772 ministerijos mokyklų]: viena mokykla ant 207 kvadrat. varstų. Mokinių buvo visose mokyklose 5.515.185 — o viso vaikų mokyklos amžiuje (nuo 7 iki 14 metų) 24 milijonai su viršum! Ant mokyklų Maskolija 1908 m. paskyrė 21 mil. rublių; Suv. Valstijosė 1904 ir 1905 m. tam tikslui išleista 750 mil. rublių, tame skaitliuje valdžios paskirtų buvo 292 mil.

Iš Suv. Valst. statistikos matome, kad 1908 m. mokyklas lankė 17.061.962 (5-ta dalis visų gyventojų); tos vaikų armijos mokiniui užlaikyta 496.611 mokytojų; Maskolijoj mokytojų 1904 metais buvo 199.631, nors čia gyventojų kur kas daugiau, negu Suv. Valstijose.

Specijališkų mokyklų Suv. Valstijose irgi daug.
MOKYKLŲ.

Kiek:	mokyklų	mokytojų	studentų.
medikališkos:			
reguliariškos	121	6.342	21.237
homeopatiškos	18	758	1.034
teologiškos	156	1.348	9.583
tiesų	108	1.424	18.069
veterinariškų	15	285	2.239
dantisterijos	56	1.595	6.519
aptiekorystės	75	760	5.567

Privestos skaitlinės liūdyja, jog amerikėnams apšvieta rūpi. Gaila tik, kad lietuviai, apsigyvenę Amerikoje, nenori pamėgdžioti Amerikos gyventojų iš šito atžvilgio ir nesistengia kurti mokyklas. Męs rūgojame ant Rosijos valdžios, draudžiančios steigti privatinės mokyklas Lietuvoje; o čia, kur niekas mums nedraudžia, męs nesirūpiname. Persiimdami greitai blo-

*) Neturime po ranka žinių apie vidurines ir augštesnias Maskolijos mokyklas.

gais čionykščių gyventojų papročiais, męs nepersiimame gerais.

¶ Laikraštinių suvažiavimas.

17 ir 18 kovo atsibuvo Brooklyne N.Y. lietuvių laikraščių redaktorių ir leidėjų suvažiavimas. Jame dalyvavo 9 laikraščių atstovai; nebuvo nieko nuo 'Progreso', matomai nepripažįstančio progreso panašiuose suvažiavimuose, nebuvo nuo "Žvaigždės", "Dilgelių", "Žmonių Kningyno", "Dagio" ir "Amerikos Žinių". Negalima praleisti nepastebėjus, kad šis suvažiavimas buvo pirmutinė taip puikiai ir taip taikiai atsilikusi lietuvių inteligentų sueiga, kurioje dalyvavo žmonės įvairių persitikrinimų ir partijų. Iš visoko matyti, kad suvažiavusieji vienodai suprato apšvietos reikalingumą, kad visi matė mūsų laikraštijos spragas, kurios reikia užtvirti ir kad rimtai, be partyviškumų, ėmėsi darbo. — Neminėsime čia nutarimų, nes skaitytojais jau žino apie juos iš savaitinių mūsų laikraščių ir susipažins iš protokolo, netrukus pasirodysiančio spaudoje.

Su laiku, kuomet sekančiuose suvažiavimuose dar geriaus bus aptarta bendrieji mūsų reikalai, tikimės ir visai užtilsiančios partijos ir partijėlės, ypatos bei ypatėlės ten, kur šauks mus tautos meilė ir svarbūs visuomenės klausimai.

NUO ADMINISTRACIJOS.

Meldžiame Gerbiamuosius Skaitytojus atleisti mums už suvėlinimą šio "Laisvosios Minties" numerio; susivėlinome iš tos priežasties, kad kraustėme spaustuvę naujon vieton.

THE LITHUANIAN MONTHLY MAGAZINE

"LAISVOJI MINTIS"

(FREE THOUGHT)

Published every month

BY

Lithuanian Publishing Association

— "LAISVOJI MINTIS" —

President A. Grybas,

Treasurer Dr. J. Šliupas,

Secretary V. K. Račkauskas.

Yearly subscription rates.

In the United States . . . . . \$ 2.00.

Foreign Countries . . . . . \$ 2.50.

A single copy 20 ¢.

ADVERTISING RATES ON APPLICATION.

All communication should be addressed:

„LAISVOJI MINTIS“

1401 No Main ave.,

SCRANTON, PA.